

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta
Katedra politologie a společenských věd

Lucie REITINGEROVÁ

Prosazování národních zájmů České republiky v
zahraniční politice v Radě ministrů

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: doc. PhDr. Vlastimil FIALA, CSc.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Prosazování národních zájmů České republiky v zahraniční politice v Radě ministrů“ vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

.....
Lucie Reitingerová

V Olomouci, dne 26. května 2010

OBSAH

ÚVOD	5
1. TEORIE NÁRODNÍCH ZÁJMŮ	8
1. 1 Obecné vymezení	8
1. 2 Národní zájem a teorie mezinárodních vztahů	11
1. 2. 1 Realismus	11
1. 2. 2 Anglická škola	13
1. 2. 3 Liberalismus	14
1. 2. 4 Marxismus	15
1. 2. 5 Konstruktivismus	16
1. 3 Shrnutí a srovnání	17
2. ZAHRANIČNÍ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY	20
2. 1 Směřování a priority české zahraniční politiky	20
2. 2 Evropeizace české zahraniční politiky	24
2. 3 Charakter české zahraniční politiky	27
3. ZAHRANIČNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE	29
3. 1 Snaha o jednotnou zahraniční a bezpečnostní politiku	29
3. 2 Evropská politika sousedství	31
3. 3 Vnější vztahy Evropské unie	34
4. PROSAZOVÁNÍ NÁRODNÍCH ZÁJMŮ V RADĚ MINISTRŮ	38
4. 1 Rada – složení, pravomoci, organizace, rozhodování	38
4. 2 Možnosti prosazení národních zájmů během vyjednávání v Radě	41
4. 3 Předsednictví a vyjednávací síla členských států v Radě	44

5. ČESKÉ ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ ZÁJMY V RADĚ MINISTRŮ	47
5. 1 Národní zájmy České republiky v Evropské unii.....	47
5. 2 Prosazování zahraničněpolitických zájmů ČR v Radě.....	49
5. 3 Zhodnocení zahraničněpolitických zájmů ČR v EU	52
6. PŘÍKLADY PROSAZENÍ NÁRODNÍCH ZÁJMŮ ČR V RADĚ MINISTRŮ...	55
6. 1 Transatlantický rozměr české zahraniční politiky jako střet zájmů s unijní politikou	55
6. 2 Zrušení vízové povinnosti s USA.....	57
6. 3 Protiraketový štít USA v Evropě.....	60
ZÁVĚR.....	66
RESUMÉ.....	69
POUŽITÉ ZDROJE	71

ÚVOD

Česká republika se spolupodílí na utváření dějin evropské integrace teprve krátce. Procesu integrace se až do pádu komunistického režimu účastnit nesměla. Záhy po znovunastolení demokracie však tehdejší Československo projevilo zájem vrátit se do rodiny evropských států a zapojit se do Evropského společenství. Vstup do Evropské unie přináší řadu možností, ale i změn. Evropská unie je založena na prolínání mezistátního a nadnárodního principu. V některých oblastech přijímají členské státy rozhodnutí Unie, v jiných prosazují své vlastní zájmy. Zahraniční politika je oblastí, ve které mají členské státy své vlastní pravomoci. Česká republika tedy může jednat v některých případech nezávisle na Evropské unii, může však prosazovat svou vizi zahraniční politiky i v rámci Unie. Zahraniční politika našeho státu v Evropské unii a možnosti jejího prosazování jsou tématem této diplomové práce.

Hlavním cílem práce je zhodnotit možnosti prosazování českých národních zájmů v Radě ministrů, neboť právě v této instituci mají členské státy širokou možnost uplatnění svých politik, dále pak analyzovat zahraničněpolitické cíle České republiky a zhodnotit úspěšnost jejich prosazování.

Diplomová práce bude řešit hypotézy:

1. Česká republika je schopná vykonávat v rámci Evropské unie vlastní nezávislou zahraniční politiku.
2. Česká republika prosazuje své národní zájmy i přes negativní postoj Evropské unie.

V práci se budeme zabývat následujícími výzkumnými otázkami:

- Existují národní zájmy států a jak jsou definovány teoriemi mezinárodních vztahů?
- Jaké jsou možnosti prosazení národních zájmů v Radě ministrů?
- Jaké jsou zahraničněpolitické cíle České republiky?
- Prosazuje Česká republika v Radě ministrů své národní cíle?
- Dokáže Česká republika prosadit své národní zájmy navzdory Evropské unii?

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. První je věnována problematice národních zájmů, vymezuje národní zájem, přináší interpretaci národních zájmů z hlediska různých teorií mezinárodních vztahů a přibližuje proces formování národních zájmů a roli hlavních aktérů. Druhá kapitola se zaměří na zahraniční politiku České republiky, vymezí okruh směřování a prioritní oblasti naší zahraniční politiky, uvede její základní charakteristické rysy. Zmíní i problematiku evropeizace, zejména pak právě evropeizace zahraniční politiky. Třetí kapitola nastíní zahraniční politiku Evropské unie. Přiblíží snahy Unie o integraci v oblasti zahraniční politiky, dále pojedná o Evropské politice sousedství a zhodnotí vztahy Unie s významnými světovými státy či regiony. Čtvrtá kapitola bude řešit problematiku prosazování národních zájmů členských států v Radě ministrů. Nejdříve tuto organizaci stručně přiblíží, poté se bude více věnovat možnostem prosazení národních zájmů během vyjednávání v Radě, zaměří se na institut předsednictví a jeho roli v prosazování národních zájmů, zmíní i zdroje vyjednávací síly členských států. Pátá kapitola bude analyzovat prosazování zahraničněpolitických cílů České republiky. Vymezí národní zájmy České republiky v oblasti zahraniční politiky, zhodnotí jejich prosazování, zejména pak během předsednictví, ale i z dlouhodobého hlediska. Závěrečná kapitola bude řešit konkrétní případy prosazování zahraničněpolitických zájmů České Republiky v Radě ministrů. Nastíní výraznou orientaci české zahraniční politiky na USA a její dopad na unijní zahraniční politiku, dále analyzuje problematiku zrušení vízové povinnosti do USA a umístění prvků americké protiraketové obrany na našem území.

V práci byla použita metoda analýzy primárních a sekundárních zdrojů, dále syntéza, srovnávací metoda byla využita především v první kapitole, kde došlo ke komparaci různých teorií mezinárodních vztahů, v závěrečné části pak bylo využito metody případových studií.

Práce vychází především z analýzy zdrojů sekundární literatury, z článků publikovaných v časopisech s unijní a mezinárodní problematikou, zejména pak z časopisů *Mezinárodní politika* a *Mezinárodní vztahy*. Řada informací je čerpána z denního tisku, hojně byly využívány internetové zdroje, především pak oficiální stránky unijních institucí a české vlády a jednotlivých ministerstev. Neexistuje literatura, která by pokrývala kompletně téma diplomové práce. Literatura pokrývající dílčí problematiku je však četná, nejen cizojazyčná, v posledních letech je téma integrace a role České republiky dostatečně pokryto i českými zdroji. Otázku

národních zájmů řeší celá řada autorů (Frankel 1970; Weldes 1996; Graham, Newman 1998; McCabe 1999; Howes 2003; Burchill 2005), v českém prostředí se tématem zabývají J. Valenta (1992) nebo O. Krejčí (1993), kteří problematiku národních zájmů řeší především z historického hlediska, v posledních letech se národními zájmy – z hlediska politologického - zabývají zejména P. Drulák (2001) či O. Krpec (2009). Rada ministrů bývá projednávána v rámci širších monografií pojednávajících o evropských institucích, ze samostatných monografií z posledních let uveďme alespoň M. Westlaka a D. Gallowaye (2004), F. Hayes-Renshawovou a H. Wallaceovou (2006), v českém prostředí se institucemi zabývají P. Fiala a M. Pitrová (2003, Pitrová: 1999), B. Plechanovová (2004), konkrétně vyjednáváním v Radě pak R. Zbíral (2008). Českou zahraniční politiku rozebírá např. A. Ort (2009), P. Svítal (2008), V. Dočkal (2006), nebo již zmiňovaní P. Drulák, P. Fiala a další. Cenným zdrojem je publikace Ústavu mezinárodních vztahů *Česká zahraniční politika* vydaná zatím pro roky 2007 a 2008.

Závěrem bych chtěla poděkovat vedoucímu práce doc. PhDr. Vlastimilu Fialovi, CSc. za odborné vedení práce, za cenné rady a připomínky, ovšem i za ochotu a trpělivost.

1. TEORIE NÁRODNÍCH ZÁJMŮ

Pojem *zájem* je významnou kategorií politologie. Rozlišujeme celou řadu zájmů, ať už podle aktérů, časového horizontu nebo například zájmové oblasti. Pro mezinárodní vztahy a zahraniční politiku je pak klíčovým pojmem zájem *národní*.

Tato kapitola se bude věnovat národním zájmům, obecně pojem vymezí, zaměří se na různé teorie mezinárodních vztahů a jejich pojetí národního zájmu, přinese srovnání všech teorií, dále se bude věnovat konstituování národního zájmu v demokratické společnosti a konkrétním aktérům formujícím národní zájmy.

1. 1 Obecné vymezení

Pojem *národní zájem* je velmi těžké definovat. Zjednodušeně lze říct, že se jedná o souhrn „preferencí a cílů národa“¹. Národní zájem je klíčovou kategorií mezinárodních vztahů, s jeho pomocí se analyzuje správnost zahraniční politiky daného státu.²

Při snaze vymežit pojem *národní zájem*, je nutné vypořádat se s termínem *národní*. Pojem *národ* označuje v našem prostředí etnickou příslušnost k určité skupině lidí, v anglosaském světě však označuje politickou příslušnost, tedy v podstatě pojem *stát*. Dle našeho pojetí může existovat v politickém státě několik národů a tedy i národních zájmů, neboť ve státě může existovat několik etnických skupin. V anglosaském pojetí se však pojem *národní zájem* kryje s pojmem *státní zájem* a jako takový pak tvoří terminologii mezinárodních vztahů. Z anglosaského pojetí národního zájmu pak vychází i tato práce. Dále je důležité odlišit *národní*

¹ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 16.

² McCABE, David: The idea of National Interests. In: *The Philosophical Forum*, 1999/2, s. 92-97.

zájem od *zájmu veřejného*. *Národní zájem* je zájmem politického národa, tedy jeho lidí, veřejnosti. Ač se v praxi mohou oba zájmy shodovat, je nutné je terminologicky rozlišit. Pojmu *veřejný zájem* se používá spíše v souvislosti s vnitrostátní politikou, pojem *národní zájem* je pak užíván pro politiku zahraniční.³

Národní zájem je ten zájem, který politická reprezentace státu prezentuje jako národní v mezinárodním prostředí a snaží se ho realizovat či prosadit. Liší se jednak od zájmů vnitrostátních subjektů, jednak od zájmů subjektů nestátních působících v mezinárodním prostředí. Nejvíce se národní zájem blíží veřejnému zájmu přenesenému do zahraniční politiky, ovšem jedná se pouze o jedno z mnoha jiných pojetí. Od národního zájmu se předpokládá, že svému státu přinese co možná největší užitek. Primárním zájmem každého státu je zajištění existence a fungování státu. Státy se snaží dosáhnout maximálního užitku plynoucího z mezinárodního prostředí. Zahraniční politika státu má „realizovat cíle, které vyplývají z daného kontextu, v němž stát existuje“.⁴ Formování národního zájmu vždy vyplývá z podmínek, v nichž stát existuje, z jeho geografické polohy, politických a ekonomických možností, z historických tradic.⁵

Zájem, aby mohl být označován jako národní zájem, potřebuje mít dostatečnou legitimitu. Ta pak musí splňovat jednak domácí a jednak mezinárodní hlediska. Národní zájem je považován za legitimní, splňuje-li tři základní kritéria. Za prvé kritérium relevance, tedy národním zájmem je pouze ta politika, která výrazně ovlivňuje nebo proměňuje fungování společenství. Dále kritérium konsenzu, což znamená, že národní zájem by se měl těšit širšímu politickému konsenzu. Nakonec pak kritérium vnější přijatelnosti, tedy z mezinárodního hlediska má být národní zájem přijat ostatními státy jako oprávněný a slučitelný s národními zájmy ostatních států.⁶

Na formování zájmu se podílí jedinci, respektive různé sociální skupiny. Pokud se daná sociální skupina identifikuje s určitým zájmem, který prezentuje za vlastní, stává se z ní zájmová skupina. Zájmové skupiny se můžou stát skupinami nátlakovými, snaží-li se prosadit svůj zájem do politiky. Zájmy mohou spojovat i

³ PETŘÍK, Lukáš: Existuje národní zájem? In: *Newsletter Centra pro ekonomiku a politiku*, srpen-září 2006, s. 1.

⁴ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 83.

⁵ KREJČÍ, Oskar: *Český národní zájem a geopolitika*. Praha: Universe, 1993.

⁶ KRATOCHVÍL, Petr: Co je to národní zájem? In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 4 -7.

jedince z různých prostředí, jedinci přitom nemají trvalé a neměnné zájmy, během života vystřídají řadu zájmových skupin, liší se i intenzita jejich zapojení do zájmových skupin.⁷

Oficiálně stojí za tvorbou a prezentací národních zájmů stát. Na jeho formování však mají vliv jednotlivé subjekty – zejména politická reprezentace, dále zájmové skupiny a veřejnost.

Formování národního zájmu politickou reprezentací pak vychází jednak z geopolitické pozice a historických tradic, jednak z volební logiky – politici neprosazují nic, co by jim mohlo v následujících volbách uškodit, formují jasné, obecně platné a prospěšné cíle. V případě, že politická reprezentace prosadí na nátlak různých zájmových skupin nějaké kontroverzní téma, záleží na veřejnosti, zda rozpoutá diskusi nad tímto tématem, nebo téma projde bez zvláštních reakcí. Zvedne-li se diskuze nad prosazovaným tématem, je v rukou politické reprezentace, zda téma prosadí i s možným rizikem neúspěchu ve volbách či nikoli.⁸

Role veřejnosti je v procesu tvorby národních zájmů různá, záleží nakolik se daný národ identifikuje s národní identitou, nakolik intenzivně a především, jak hluboce se veřejnost zajímá o zahraniční politiku svého státu. Veřejnost se většinou v oblasti zahraniční politiky příliš neangažuje, pouze pasivně přijímá obecné národní zájmy. O zahraniční politiku státu se začne zabývat v případě kontroverzních událostí či událostí, které se jich přímo dotknou, nebo je dokonce ohrožují.

Pokud se občané výrazně zajímají o zahraniční politiku, jedná se většinou o občany z určité sociální skupiny, která se stala skupinou zájmovou. Tyto skupiny bývají velmi angažované a motivované. Zájmové skupiny prezentují svůj zájem jako národní zájem, aby dosáhly širší podpory veřejnosti, jsou ochotny investovat do podpory svého zájmu. Zájmové skupiny s politickou reprezentací mohou spolupracovat, cítí-li možnost prosazení svého zájmu, můžou ovšem na poli mezinárodní politiky vystupovat nezávisle na svém státě a spolupracovat s jinými podobně zaměřenými zájmovými skupinami a společně s nimi mohou dokonce vystupovat proti vlastní politické reprezentaci.⁹ V současném globalizovaném světě se setkáváme se stále silnějšími zájmovými skupinami, které vzájemně spolupracují

⁷ Více k formování a interpretaci národního zájmu:

McCABE, David: The idea of National Interests. In: *The Philosophical Forum*, 1999/2, s. 97-114.

⁸ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 85-93.

⁹ Více k zájmovým skupinám: CÍSAŘ, O., FIALA, P.: *Obhajoba zájmů a transnacionální vztahy*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004. 197 s.

na mezinárodním poli. Do budoucna můžeme očekávat další nárůst této spolupráce, je tedy nutné, aby si stát a zájmové skupiny vzájemně vymezily své pole působnosti.¹⁰

1. 2 Národní zájem a teorie mezinárodních vztahů

V rámci disciplíny mezinárodní vztahy existuje celá řada různých teorií. Každá z nich vysvětluje pojmy různě, vidí jiné příčiny jevů, hledá jiná vysvětlení pro vzájemné vztahy. I na pojem národní zájem se jednotlivé teorie dívají odlišně. V této části práce si představíme pojetí národního zájmu v realistickém přístupu, v přístupu anglické školy, liberální pojetí, marxistické a konstruktivistické pojetí národního zájmu.¹¹

1. 2. 1 Realismus

Realismus vidí mezinárodní prostředí jako anarchistické. Klíčovou roli v tomto prostředí hraje stát. Každý stát se snaží získat a udržet si co největší moc, především pak proto, aby uhájil svou existenci. Moc a její akumulace je hlavním pojmem realistické teorie, národní zájem je pak hlavním výkladovým nástrojem této

¹⁰ KLVAČOVÁ, Eva: *Národní státy v období globalizace*.

Dostupné na

http://nb.vse.cz/icre/students/mo431/_narodstaty.pdf

¹¹ Výběr teorií převzat z: KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 20-52.

Další teorie např: BURCHILL, Scott: *Theories of international relations*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2001. 322 s.

teorie.¹² Realistická koncepce vytvořila základ pro teorii národních zájmů a na dlouhou dobu určila základní pojetí národního zájmu.¹³

Národním zájmem rozumí realismus zájem státu. Stát své občany chrání a umožňuje jim realizaci řady procesů, občané proto mají zájem na udržení existence státu. Klíčovou úlohou státu je pak prostřednictvím moci udržet fyzickou, politickou a kulturní bezpečnost národa. Mezinárodní prostředí je pak polem, kde státy bojují o moc. Národní zájmy – v tomto minimálním pojetí – jsou v podstatě neměnné, totožné pro každý stát a nezávislé na jeho politických představitelích¹⁴. Toto minimální pojetí národního zájmu pak tvoří jádro, zbylé součásti národního zájmu už jsou pak proměnné, závisejí na okolnostech a na politických tradicích národa a kulturně-ekonomickém kontextu. Národní zájem je pro realisty určující kategorií mezinárodních vztahů, prostřednictvím národních zájmů je mezinárodní politika posuzována a směřována, umožňují pochopit motivy objektivní skutečnosti mezinárodních vztahů. Národní zájem je předmětem objektivní reality, popisem reality je možné národní zájem vymezit. Realismus se však vyhýbá zkoumání motivů aktérů a jejich ideových preferencí, zaměřuje se pouze na politiku získání a udržení moci.¹⁵

Samotné formování národního zájmu vychází z racionální úvahy, co stát skutečně potřebuje. Je prosazován nátlakem různých skupin, které zájem za národní považují. Nejnížší společný jmenovatel zájmů různých zájmových skupin se pak do značné míry může blížit skutečnému národnímu zájmu. V rámci realismu existuje řada směrů, které se na některé aspekty dívají odlišně. Podle klasických realistů jsou to samotní státníci, kteří na základě racionální úvahy národní zájmy formulují, podle strukturních realistů nejsou za formování národního zájmu odpovědní státníci, národní zájem je sám o sobě produktem mezinárodního systému. Mezinárodní politika je tedy dána vnějšími podmínkami státu.¹⁶

Realistické pojetí národního zájmu je problematické v otázce plurality zájmů uvnitř státu. Vychází tedy z minimálního pojetí národního zájmu, na němž se všechny zájmové skupiny shodnou. Řada realistů však s tímto pojetím nesouhlasí.

¹² DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. s. 54-71.

¹³ KRATOCHVÍL, Petr: Návrat k normativitě: Národní zájem jako teoretická kategorie. In: *Politologický časopis*, 2009/1, s. 3-20.

¹⁴ Dle neorealistů dokonce reprezentanti státu jednají podle národních zájmů automaticky.

¹⁵ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 21-23.

¹⁶ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 23-25.

Někteří tvrdí, že národní zájmy určuje a formuluje pouze vládnoucí elita, že státy samy o sobě národní zájmy nemají, jejich zájmy jsou zájmy dominantní vládnoucí skupiny.¹⁷

1. 2. 2 Anglická škola

Teoretikové anglické školy¹⁸ věří v existenci společného zájmu států. Vědomí tohoto společného zájmu stojí za vznikem funkčního a užitečného mezinárodního prostředí. Na rozdíl od realistického pojetí nevidí mezinárodní prostředí jako bojiště o moc, ale jako snahu o nalezení vzájemné spolupráce. Státy poznají svůj společný zájem a snaží se udržet mezinárodní řád.¹⁹

V mezinárodním prostředí tedy existují pravidla, která státy dodržují. Minimálním pravidlem pak je vzájemné uznávání nezávislosti států a dodržování závazků, do kterých státy vstoupily. Součástí národních zájmů státu pak jsou i jeho mezinárodní závazky. Potřeba vzájemné koexistence mezi státy vedla k vytvoření diplomatické kultury, ta je schopna udržet určitou míru řádu i mezi zeměmi se zcela odlišnými charaktery. Formulace národních zájmů pak zahrnuje snahu o dosažení užitku pro vlastní občany, ovšem aniž se by se tímto ohrozily ostatní státy. Předpokládá se, že státy se samy podřídí pravidlům mezinárodního prostředí. Státy tak přebírají zodpovědnost za fungování mezinárodního prostředí. Anglická škola vychází z předpokladu, že v každé společnosti mají jedinci stejné základní zájmy, proto existují stejné zájmy i v mezinárodním prostředí. Stejně národní zájmy mají tři základní dimenze – strategickou, ekonomickou a lidskou. Dle anglické školy je národní zájem již konkrétní akcí směřující k dosažení dohodnutých cílů, a to takových, které přinesou prospěch celé společnosti.²⁰

Formulace národních zájmů by tedy měla zahrnovat i dopady na mezinárodní prostředí. Národní zájmy vznikají vnitrostátní diskuzí o vhodné zahraniční politice.

¹⁷ VIOTTI, Paul R., KAUPPI, Mark V.: *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism and Beyond*. 3rd ed. Boston : Allyn and Bacon, 1999. 509 s.

¹⁸ Vychází z klasických myslitelů – Grotia a Vattela, např. Bull, Wight.

¹⁹ DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. s. 72-88.

²⁰ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 28-30.

Anglická škola předpokládá, že existují základní principy, které jednotlivé skupiny vně státu musí respektovat bez ohledu na jejich vlastní cíle, a to za cenu, že se kvůli nim vzdají svých výhod. Důkazem této teorie je existence diplomacie a mezinárodního práva. Samotní představitelé anglické školy se však neshodují, na čem všem jsou státy schopné se vzájemně dohodnout, zda se jedná pouze o minimální cíle, či je škála možností širší.²¹

Největším úskalím anglické školy je pojetí morálky jako nadřazené hodnoty určující povahu mezinárodních vztahů. Je tato morálka objektivní a nezávislá na době svého vzniku? Vycházejí z předpokladu, že státy dělají to, co je dobré pro jejich občany, toto přenášejí i na mezinárodní prostředí, tudíž se lidská společnost má lépe. Teoretikové anglické školy však vůbec neberou v potaz zájmy různých zájmových skupin, které mohou některé hodnoty v danou chvíli prosazovat jak univerzální a všem prospěšné, stejně tak některé státy mohou pod pokrývkou univerzálních zájmů prosazovat vlastní mocenské cíle.²²

1. 2. 3 Liberalismus

Liberalisté vycházejí z díla Adama Smithe. Stát je největší politickou a ekonomickou organizací, klíčovou roli hraje jednotlivec a jeho vlastní zájmy. Individuum dělá přirozeně to, co je pro něj nejlepší, tedy prosazuje vlastní zájem, ve vlastním zájmu pak může prosazovat i zájmy, které prospívají celému státu. Veřejný a individuální zájem jsou tedy z liberálního hlediska totožné. Řád mezinárodního prostředí pak liberalisté vidí v demokracii a svobodném obchodě.²³

Národní zájem je v liberálním pojetí sada zájmů jednotlivých individuí. Občané mají zájem na zrušení bariér, které byly vytvořeny státy k rozdělení světa do mocenských sfér, právě tyto bariéry jsou častým zdrojem konfliktů mezi státy. Oproti tomu bourání bariér a vytváření volných hospodářských zón posiluje mezistátní vazby. Liberálové nadřazují ekonomiku politickým zájmům, je bytostným zájmem státu udržet co nejefektivnější hospodářství, tedy udržet stabilitu v mezinárodním

²¹ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 30-31.

²² DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. s. 72-88

²³ DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. s. 72-88.

prostředí. Národním zájmem každého státu tedy je otevřený globální trh. Tržní liberálové jdou dokonce tak daleko, že odsouvají roli státu do pozadí, pro státní liberály je však stát stále potřebný, především pro udržení demokratické kultury a liberálního obchodu, národní zájem je prostředkem pro realizaci svobodného trhu, pro tržní liberály je zlem, které je nutno odstranit.²⁴

Základem zahraniční politiky z liberálního hlediska je minimální role státu a svobodný trh. Národní zájem pak vidí v uskutečňování individuálních zájmů občanů – těmi je svobodný trh. V národním zájmu státu tedy je odstraňování překážek ekonomických aktivit. Problémovou oblastí liberální teorie je národní bezpečnost. V případě ohrožení státu je státní moc nadřazena soukromým zájmům, což ovšem popírá liberální teorii o nadřazenosti individuálních zájmů. Národním zájmem tedy stále zůstává národní bezpečnost, volný trh tedy nemůže zastínit roli moci. Nelze ani prosazovat nezasahování státu do volného trhu, neboť volný trh vznikl a udržel se právě jen díky silným zásahům státu.²⁵

1. 2. 4 Marxismus

Marxistické pojetí zahraniční politiky vychází z podrobné analýzy vnitropolitických poměrů státu. Vnitřní struktura státu tedy určuje jeho postoje v mezinárodním prostředí. Pro analýzu domácích poměrů využívá marxismus koncept tříd. Nejmocnější třídou jsou vlastníci výrobních prostředků, ti mají rozhodující slovo ve vnitřní politice státu, a tedy i ve formování národních zájmů v mezinárodní politice.²⁶

Národní zájem je podle marxistů zájem třídní, který mocná třída prezentuje jako celonárodní. Zahraniční politika státu nereprezentuje zájmy všech obyvatel, ale pouze dominantní třídy, která zahraniční politiku utváří. Marxisté proto odmítají chápání národního zájmu jako zájmu celé společnosti, naopak tyto národní zájmy

²⁴ KRATOCHVÍL, Petr: Návrat k normativitě: Národní zájem jako teoretická kategorie. In: *Politologický časopis*, 2009/1, s. 6-7.

²⁵ BURCHILL, Scott a kol.: *Theories of international relations*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2001. s. 70–102.

²⁶ BURCHILL, Scott a kol.: *Theories of international relations*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2001. s. 129-154.

stojí proti dělnické třídě a brání její emancipaci. Národní zájmy tedy zaniknou v momentě, kdy dojde ke svržení kapitalistické třídy.²⁷

Národní zájmy tedy formuluje pouze kapitalistická třída, která jediná ve státě rozhoduje, tyto národní zájmy pak jsou pouze zájmy této třídy. Dělnická třída však podléhá klamu národních zájmů, především díky nacionalismu a strachu z ohrožení vlastní práce cizí. Problém, s nímž se marxismus nedokáže vyrovnat, spočívá ve společném zájmu zaměstnanců a zaměstnavatelů. Celá společnost má zájem na udržení určité ekonomické stability a je ochotna pro toto spolupracovat. Marxistická teorie, založená na teorii třídního boje, se se spoluprací a společnými zájmy všech tříd nedokáže vypořádat.²⁸

1. 2. 5 Konstruktivismus

Konstruktivisté vycházejí z předpokladu, že fungování společnosti bylo lidmi vykonstruováno. Mezinárodní prostředí je závislé na tom, co státy vzájemně vytvořily, nefunguje samo o sobě. Mezinárodní politika je tedy výsledkem jednání mezi státy. Významnou roli hrají sociální struktury, sociální interakce uvnitř státu vytvářejí sociální struktury v mezinárodním prostředí, tyto mezinárodní struktury pak zpětně působí na státy.²⁹

Na chování státu má největší vliv právě národní zájem. Je výsledkem společných idejí a přesvědčení občanů, je tedy sociální konstrukcí občanů. Národní zájmy splývají s národní identitou, jsou tím, o čem jsou občané přesvědčeni, že mají společného se svými spoluobčany, a dále představou, jak by tyto jejich zájmy měly být prezentovány politickým představiteli. Národní zájmy různých států se liší natolik, nakolik se liší jejich státní identity.³⁰

Na rozdíl od jiných teorií nejsou podle konstruktivistů národní zájmy pouze materialistické. Obsahují sice základní zájmy přežití národa a udržení jeho

²⁷ KRPEC, Oldřich: *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: MU, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 41.

²⁸ KRATOCHVÍL, Petr: Návrat k normativitě: Národní zájem jako teoretická kategorie. In: *Politologický časopis*, 2009/1, s. 7-8.

²⁹ DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. s. 123-126.

³⁰ BURCHILL, Scott a kol.: *Theories of international relations*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2001. s. 209-231.

nezávislosti, zbylé národní zájmy však tvoří ideje. Pro formování národních zájmů je klíčové propojení identity a zájmu aktéra, identita je to, čím aktér je, zájem pak to, co chce. Identitou se aktér vymezuje od cizího a identifikuje se s tím, co je vlastní.³¹ Občané se v rámci společných interakcí identifikují se společným zájmem. Tento národní zájem přijmou za vlastní i v případě, že s ním osobně nesouhlasí, to z důvodu, že jsou součástí národního státu. V procesu konstituování národního zájmu jsou důležití političtí představitelé státu, ti národní zájmy formulují, a to tak, aby směřovaly k zajištění konkrétní identity státu, političtí představitelé pak národní zájmy interpretují jednak na domácím tak na mezinárodním poli. Političtí představitelé jsou tedy vědomými aktéry při tvorbě národních zájmů, zároveň jsou však sami předmětem významů, které produkují. Poněkud problematickým v pojetí konstruktivistů je jejich tvrzení, že identity vycházejí zejména ze sociálních interakcí a podceňují význam materiální a historické reality.³²

1. 3 Shrnutí a srovnání

Všechny teoretické přístupy vycházejí z ideálních modelů, což je nutné při jejich posuzování brát v potaz. Každá teorie nás může něčím inspirovat, obsahuje názory platné dodnes, každé je však možné leccos vytknout. V následující tabulce shrneme pohled všech teorií na stát a jeho roli, na to, v čem vidí národní zájem, jejich největší přínos a nejslabší stránku.

³¹ DRULÁK, Petr: *National and European identities in EU enlargement: views from Central and Eastern Europe*. Prague: Institute of International Relations, 2001. s. 11-20.

³² BURCHILL, Scott a kol.: *Theories of international relations*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2001. s. 209-231.

Teorie	Pojetí státu	Klíčový pojem	Pojetí národního zájmu	Přínos	Slabá stránka
Realismus	základní jednotka, ideální organizace	moc	státní zájem (stát chrání občany, ti tak mají zájem na existenci státu), snaha o zisk co největší moci	klíčová role státu, zisk jako nástroj pro analýzu mezinárodních vztahů	zanedbává vliv vnitrostátního prostředí
Anglická škola	základní jednotka	morálka	součástí národních zájmů jsou mezinárodní závazky	nutnost kooperace mezi státy	zanedbává vliv vnitrostátního prostředí, přeceňování morálky
Liberalismus	slouží jedincům k rozvoji soukromých aktivit	individuální zájem	individuální zájem, nadřazování ekonomiky nad politiku, globální otevřený trh	důraz na ekonomické vztahy, vliv vnitrostátních aktérů	zanedbání role státu, zanedbání jiných hodnot než ekonomických
Marxismus	nástroj vykořisťování	třídní boj	zájem dominantní třídy	vliv vnitrostátního prostředí	možné společné zájmy tříd, bere v potaz pouze ekonomické hodnoty
Konstruktivismus	sociální struktura, společná identita	sociální interakce	společné ideje občanů, národní identita	formování společných zájmů je sociálním procesem, identita státu a vzájemná odlišnost státních identit	podcenění jiných než sociologických realit

Zdroj: autor

Na základě tabulky provedeme problémové zhodnocení a srovnání vybraných teorií. V otázce pojetí státu se shoduje realismus a anglická škola, že se jedná o základní politologickou jednotku. Liberalismus pojímá stát pouze jako nutnou organizaci, v rámci níž jedinec rozvíjí své soukromé aktivity. Pro marxisty je stát hlavním nástrojem vykořisťování, konstruktivisté vnímají stát jako sociální strukturu sdružující lidi se společnou identitou. Asi nejvíce se uvedené teorie liší v oblasti svých klíčových pojmů. Základním pojmem a východiskem realismu je moc, anglická škola klade důraz na morálku, liberalisté na individuální zájem, marxisté pak na třídní boj a konstruktivisté na sociální interakce.

Uvedené teorie rozdílně chápou i národní zájem. Realismus ztotožňuje národní zájem se zájmem státu, je jím tedy snaha o zisk co největší moci. Oproti tomu anglická škola upozorňuje na vzájemnou spolupráci mezi státy, jejich dohody a závazky. Stát se tedy nesnaží získat co největší moc, ale spoluutvářet mezinárodní prostředí. Další kritiku realismu přináší i liberalismus, ten chápe národní zájem jako zájem jednotlivců, tím je pak především zájem ekonomický. Marxismus vidí v národním zájmu zájem pouze dominantní třídy, konstruktivisté pak přichází s pojetím národního zájmu jako společné národní identity občanů.

Realismus a anglická škola se shodují jednak v tom, že chápou stát jako základní jednotku v mezinárodní politice, jednak pak tím, že zcela zanedbávají roli vnitrostátního prostředí. Liberalisté a marxisté kladou hlavní důraz na ekonomiku, shodují se i v pojetí vlivu vnitrostátního prostředí na zahraniční politiku, ovšem obě teorie zanedbávají jiné než ekonomické vlivy. Konstruktivisté vycházejí především ze sociologických hodnot, přinášejí do mezinárodního prostředí sociální procesy a přicházejí s pojmem státní identita.

Současná mezinárodní politická situace se setkává s fenoménem integrace. Probíhá řada úspěšných integračních projektů, které významně formují mezinárodní prostředí. Dochází k hluboké ekonomické a politické spolupráci, jsou vytvářeny nové normy, které výrazně stabilizují mezinárodní prostředí. Velký vliv má i regionální politika, která maže tradiční hranice národních států. Vnitrostátní aktéři vstupují do mezinárodní politiky nezávisle na svém státě. Tradiční stát přestává být jediným aktérem na poli mezinárodní politiky. Charakter mezinárodních vztahů se proměňuje.³³

³³ KLVAČOVÁ, Eva: *Národní státy v období globalizace*.
Dostupné na
http://nb.vse.cz/icre/students/mo431/_narodstaty.pdf

2. ZAHRANIČNÍ POLITIKA ČESKÉ REPUBLIKY

Vymezení pojmu *zahraniční politika* není jednoznačné, řada teoretiků přichází s různými definicemi. Jedná se o aktivity, které nespádají do sféry vnitřní politiky státu a které se odehrávají na poli mezinárodních vztahů. Nová kapitola zahraniční politiky České republiky se začala psát po roce 1989, do té doby byla podřízena zahraniční politice Sovětského svazu. Po pádu komunismu nastal nelehký úkol začít znovu svobodně vytvářet zahraniční politiku, určit postavení a směřování státu, vymezit se v mezinárodním prostředí.

V následující části se zaměříme na zahraniční politiku České republiky,³⁴ jedná se však o téma natolik široké, že se zaměříme pouze na vybrané okruhy. Nastíníme směřování a hlavní oblasti zájmu zahraniční politiky ČR, dále přiblížíme problém evropeizace české zahraniční politiky a nakonec zmíníme charakteristické rysy zahraniční politiky ČR.

2. 1 Směřování a priority české zahraniční politiky

Pádem komunismu skončila dlouhodobá orientace Československa na Sovětský svaz, Československo ihned proklamovalo „návrat do Evropy“ a orientaci na západní demokratické státy. Konkrétní formulace pak vycházela z geopolitické pozice České republiky, jako středoevropský stát byla Česká republika předurčena

³⁴ Při analýze zahraniční politiky ČR budeme vycházet z realistické koncepce teorie mezinárodních vztahů.

zapojit se do evropských organizací, pozice malého státu pak předesílá zapojení do mezinárodních organizací.³⁵

Počátkem 90. let byly české zahraniční politice určeny základní směry a preference, které v podstatě platí dodnes. Lze je rozdělit do tří hlavních okruhů: politický, ekonomický a bezpečnostní.³⁶ V této práci se budeme zabývat především okruhem politickým.

Po roce 1989 byly vytyčeny základní směry zahraniční politiky, jedním z nejdůležitějších byl vztah se sousedy. Po rozpadu Československa došlo k dohodám o nadstandardních vztazích se Slovenskem, které se projevovaly nejen v politických otázkách, oba státy byly vlivem společné historie všestranně provázány, tyto vazby pak měly zůstat zachovány. Oproti historickým zvyklostem navázala Česká republika úzké vztahy s Německem, které se snažila všemožně prohlubovat. Svou roli jistě sehrál fakt, že Německo je jednou z nejvlivnějších evropských velmocí, která navíc disponuje velkou vahou i ve světovém politickém dění. Dobré vztahy udržovala Česká republika s Rakouskem, které je nám blízké i geopoliticky, nelze opomenout ani mnohasetleté společné kořeny. S Polskem byly navázány vztahy také v rámci středoevropských iniciativ.

Další významnou oblastí politického okruhu zahraniční politiky byl vztah k USA. Vzájemné vztahy navazují již na prvorepublikovou tradici, těží i z pozice USA jako protihráče Sovětského svazu během studené války a garanta demokratické společnosti. V USA též žije početná skupina Čechů, kteří se k původní vlasti stále hrdě hlásí.

Navzdory negativním zkušenostem bylo nutné udržovat dobré vztahy i s Ruskem, zejména pak z energetických důvodů, z Ruska vedou do České republiky plynovody a ropovody, Česká republika je na Rusku energeticky závislá. Tradiční zájmovou oblastí České republiky byl i Balkán, počátkem 90. let se však vzájemné vztahy soustředily na pomoc při řešení tamějších konfliktů.

Prioritním zájmem České republiky pak bylo začlenění do Evropských společenství a do NATO. Počátkem 90. let se stala členem Rady Evropy, začala s angažovat v rámci KBSE (později OBSE) a OSN.

Další prioritní oblastí zahraniční politiky se stal středoevropský prostor. V roce 1991 Československo spolu s Maďarskem a Polskem iniciovalo založení

³⁵ Více: KREJČÍ, Oskar: *Český národní zájem a geopolitika*. Praha: Universe, 1993. 179 s.

³⁶ Kol.: *České národní zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. s. 21-51.

Visegrádské skupiny,³⁷ jejímž cílem je podpora spolupráce a stability ve střední Evropě. V roce 1991 se Česká republika připojila i ke Středoevropské iniciativě.³⁸

Podobné byly i ekonomické a bezpečnostní zájmy, byla to především snaha začlenit se do hospodářských projektů Evropských společenství a do světových ekonomických projektů, z hlediska bezpečnostního do NATO.³⁹

Orientace zahraniční politiky České republiky probíhá kontinuálně, hlavní oblasti zájmů zůstávají stejné i v posledních letech.⁴⁰ Dobré sousedské vztahy udržuje ČR s Německem. Převládá pragmatická spolupráce odpoutaná od ideologické minulostní problematiky. Prohlubují se ekonomické vazby, posiluje se přeshraniční spolupráce.⁴¹ Nadstandardní zůstávají vztahy se Slovenskem, neustále dochází k prohlubování hospodářské a přeshraniční spolupráce, vzájemné vztahy netrpí ani odlišnostmi v orientaci vlád a zahraniční politiky obou států. Vztahy s Rakouskem negativně ovlivnila zejména problematika jaderné energie, zdá se však, že v posledních letech se situace uklidnila, byly vytvořeny společné česko-rakouské skupiny a navázána informační i pracovní spolupráce. Další konfliktní otázka odškodnění za odsun z pohraničí po 2. světové válce zůstává v rukou aktivistů, ve vládních kruzích tyto otázky již nemají odezvu. Rozvíjí se hlavně přeshraniční spolupráce, a to v různých oblastech (kultura, zdravotnictví, doprava, atd.). S Polskem byla v posledních letech započata intenzivnější spolupráce, než tomu bývalo dříve (přeshraniční, kulturní). S Českou republikou Polsko spojovalo i několik oblastí – jednak americká protiraketová obrana, postoj hlav států k Lisabonské smlouvě, polské podpoře se těšilo i předsednictví ČR v Radě EU.

I v posledních letech pokračuje orientace na střední Evropu. Visegrádská skupina (V 4) má pouze neformální charakter, setkávání jsou volná, pravidelnost má pouze každoroční předsednictví. Visegrádská skupina funguje spíše jako prostor pro vzájemné sdílení zkušeností a komunikaci, v případě shodných zájmů pak i pro

³⁷ Visegrádská trojka, po rozpadu Československa tzv. V4 – Visegrádská čtyřka.

³⁸ K oběma skupinám více na

http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/index.html

³⁹ Kol.: *České národní zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. s. 21-51.

⁴⁰ K zahraniční politice ČR více:

ORT, Alexandr: *Česká zahraniční politika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 363 s.

⁴¹ Více: DRULÁK, Petr: „Jediný národní zájem, na němž jsme se dokázali shodnout a naplnit ho, byl vstup do Evropské unie.“ In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 18-22.

konkrétní spolupráci. V poslední době se V 4 orientuje zejména na východní státy, snaží se vyvažovat Evropskou politiku sousedství (ENP) také východním směrem.

Česká republika si udržuje tradičně výborné vztahy se Spojenými státy, vzájemné vztahy mají spojenecký charakter. V posledních letech velmi zintenzívněly vzhledem k projektu americké protiraketové obrany, nový prezident Barack Obama však od tohoto projektu ustoupil, vzájemné vztahy to ale nijak nepoškodilo. Česká republika též dosáhla zrušení vízové povinnosti, upevnila se i kulturní spolupráce. Česká republika je tradičním spojencem USA v lidskoprávní problematice, zejména pak v bezpečnostní politice, české jednotky spolupracují s americkými např. v Afghánistánu.

Vzájemné vztahy s Ruskem v posledních letech utrpěly v důsledku rozdílné orientace zahraniční politiky. Rusko ostře vystoupilo proti plánu protiraketové obrany, k neshodám došlo i v otázce nezávislosti Kosova a při konfliktu v Gruzii. Velkou pozornost přinesla otázka energetiky, po krizi na počátku roku 2009 se situace stabilizovala, přesto však v české zahraniční politice převládá nedůvěra a snaha po větší nezávislosti v energetické oblasti.

Česká zahraniční politika se výrazně orientuje na balkánské státy. Aktivně podporuje jejich začlenění do Evropské unie. Intenzívně je rozvíjena ekonomická i kulturní spolupráce, dochází k pomoci v rozvoji balkánských států. V posledních letech se prioritní oblastí ČR stala východní Evropa. V rámci EU byla vytvořena nová iniciativa - Východní partnerství, které nabízí podporu demokratických a tržních reforem, politickou, ekonomickou i bezpečnostní stabilitu.⁴² Projekt východního partnerství se stal i prioritou českého předsednictví v Radě EU.

S řadou evropských států má Česká republika standardní vztahy ovlivněné společným členstvím v EU. Z neevropských zemí jsou dobré zejména obchodní vztahy udržovány s Japonskem a Jižní Koreou, dobré vztahy má Česká republika i s Vietnamem, dále stojí za zmínku Izrael, kde vzájemné vztahy balancují mezi americkým proizraelským postojem a spíše proarabským postojem EU, dobré obchodní vztahy má ČR s Egyptem, v řadě zemí se Česká republika angažuje buď v rámci rozvojových projektů nebo vojenských misí.⁴³

⁴² Jedná se o následující země: Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldavsko, Ukrajina.

⁴³ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. 416 s.

Ekonomický rozměr zahraniční politiky je ovlivněn členstvím v Evropské unii, mimo členské země je prioritní oblastí ČR zejména východní Evropa, Turecko, Chorvatsko, asijské země a USA.⁴⁴ Bezpečnostní rozměr určuje Evropská bezpečnostní a obranná politika EU a NATO, v rámci nichž se ČR angažuje.⁴⁵

Hlavními aktéry tvorby zahraniční politiky České republiky je vláda, zejména ministerstvo zahraničních věcí, jejich role je zcela dominantní. Oficiálními představiteli jsou tedy premiér a ministr zahraničních věcí. Role prezidenta republiky má spíše symbolický charakter, na tvorbu zahraniční politiky nemá vliv, působí však dobrým dojmem, vystupuje-li vláda i hlava státu v zahraniční politice shodně. Parlament do zahraniční politiky může zasahovat svou legislativní pravomocí, schvaluje ústavou určené mezinárodní smlouvy, vyslovuje souhlas s pobytem českých ozbrojených sil v zahraničí a s pobytem ozbrojených sil jiných států na území ČR.⁴⁶

2. 2 Evropeizace české zahraniční politiky

Vstup do Evropské unie významně ovlivnil dosavadní vývoj České republiky, změnila se jednak naše zahraniční politika, tak vnitřní politika, ekonomické podmínky, atd. Tyto změny se označují pojmem *evropeizace*. Tento pojem má řadu významů, které nesouvisejí pouze s Evropskou unií. Z historického hlediska značí pronikání Evropanů do zámoří a poevropšťování tamějších civilizací, z ekonomického hlediska pak vznik jednotného vnitřního trhu, jedné evropské měny, z legislativního hlediska unifikaci právních norem v rámci EU, z hlediska

⁴⁴ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. s. 319.

⁴⁵ K bezpečnostní politice více:

ORT, Alexandr: *Česká zahraniční politika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 363 s.

⁴⁶ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. s. 27.

mezinárodního pak vymezení se vůči ostatním státům, evropeizace označuje i proces vytváření společné evropské identity. Nejčastěji se však pojmem *evropeizace* označují změny v politické struktuře státu po vstupu do Evropské unie.⁴⁷

Zásadním způsobem se změnila zahraniční politika státu. Vstupem do Unie se část státních pravomocí přenesla na unijní úroveň, záležitosti doposud vnitrostátní se staly záležitostmi zahraniční politiky, o nichž společně rozhodují členské státy. Jedná se o bezprecedentní příklad sdílení pravomocí, Evropská unie díky svému specifickému charakteru, totiž spojením prvků federace, konfederace, mezinárodní organizace i unitárního státu,⁴⁸ vytváří zcela specifické prostředí pro zahraniční politiku členských států. Evropeizace zahraniční politiky se projevuje v několika oblastech.

Zahraniční politika ČR se nyní dělí na dvě části – zahraniční politika v rámci EU, tedy vůči ostatním členským státům, a zahraniční politika mimo EU. Zahraniční politika mimo rámec Evropské unie není příliš evropeizovaná, pouze v těch oblastech, které se týkají Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU. Evropeizace se plně projevuje v zahraniční politice v rámci EU. Rozšířil se totiž okruh pravomocí zahraniční politiky. Do její oblasti spadá vše, co se děje v Bruselu, tedy i záležitosti dříve vnitropolitické – společný trh. Se společným trhem souvisí i tvorba legislativy. Do zahraniční politiky tak vstupují i dosud vnitrostátní aktéři (jednotlivá ministerstva). Českou republiku reprezentují za hranicemi EU noví aktéři – Rada, Evropská komise, Předsednictví. Společné kroky se týkají i bezpečnostních otázek členských států Unie.⁴⁹

Proces evropeizace české zahraniční politiky tedy znamená přejímání politických, normativních a institucionálních modelů EU, možnost uplatňovat vliv a preference české politiky v rámci EU a jejím prostřednictvím také v mezinárodních vztazích obecně. Dále růst významu integračních témat do evropských struktur a dalším směřováním evropské integrace do státních institucí, politických stran, atd. Proces zapojování se dalších subjektů do evropských procesů. Evropeizaci je možné

⁴⁷ FIALA, Petr: *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 16-20.

⁴⁸ SVÍTIL, Pavel: *Evropeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*. Praha: Oeconomica, 2008. s. 11.

⁴⁹ SVÍTIL, Pavel: *Evropeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*. Praha: Oeconomica, 2008. s. 8–9.

chápat i jako míru zapojení a vzájemné interakce a komunikace v rámci EU, také jako vliv integračního procesu na národní státy.⁵⁰

Evropeizace se dotkla i aktérů zahraniční politiky. Po vstupu do EU se kromě obvyklých aktérů stali činiteli zahraniční politiky i jednotlivá resortní ministerstva, účastní se pravidelných schůzek, součástí jejich agendy jsou evropské záležitosti. Zvýšil se i význam parlamentu, který přejímá evropskou legislativu, jsou jim zaslány i veškeré dokumenty Rady EU. Výrazná změna nastala v regionální politice, kraje a obce jsou aktivními činiteli evropské politiky. Zahraniční politiku státu určují i unijní aktéři, Evropská rada, Předsednictví, ovšem i orgány na nichž se členské státy nepodílejí – Evropská komise, evropský „ministr zahraničních věcí“.

Zahraniční politika doznala změn i v oblasti svého prosazování. Nástrojem prosazování se stalo hlasování. V případě jednomyslnosti se jedná o přímou součást zahraniční politiky ČR, kdy Česká republika může ovlivnit výsledek, v případě hlasování kvalifikovanou většinou, může být rozhodnutí přijato, přestože stát hlasoval proti. Představitelé zahraniční politiky ČR jsou nuceni v rámci svých aktivit navazovat různé koalice, vyjednávat s ostatními členskými státy. Po vstupu do EU dochází i ke změně priorit zahraniční politiky státu, jednak se ČR snaží co nejlépe fungovat v rámci EU, jednak přijímá jako součást EU její priority, které se od původních českých mohou lišit.⁵¹

Evropeizace se dotýká i politických stran, a to jednak v tom, že evropská problematika se stala součástí jejich programů, z řad politických stran jsou voleni europoslanci, kteří se v Evropském parlamentu sdružují do politických frakcí, politické strany navazují kontakty s těmito frakcemi, strany se také profilují jako proevropské nebo naopak euroskeptické, představitelé politických stran, které jsou ve vládě, se pak zúčastňují pravidelných evropských schůzek a následně mohou ovlivnit vlastní politickou stranu.⁵²

Členství v EU přináší změnu i pro zájmové skupiny a nevládní organizace. Jednak se daleko aktivněji zapojují do evropské politiky, také ovlivňují i zahraniční politiku státu. Evropeizace zájmových skupin se projevuje v jejich organizační

⁵⁰ SVÍTIL, Pavel: *Evropeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*. Praha: Oeconomica, 2008. s. 12.

⁵¹ SVÍTIL, Pavel: *Evropeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*. Praha: Oeconomica, 2008. s. 13-18.

⁵² FIALA, Petr: *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 48-53.

struktuře, proměňuje se jich vztah ke státu, zejména pak dochází ke spolupráci se zájmovými skupinami v rámci Evropské unie.⁵³

2. 3 Charakter české zahraniční politiky

Kapitola zabývající se směřováním a prioritami české zahraniční politiky ukázala, že cíle a zájmy zahraniční politiky byly v době vzniku samostatné České republiky i v posledních letech shodné. Tento fakt dokazuje velkou stabilitu a předvídatelnost českých zahraničních cílů. Právě kontinuita je významným rysem české zahraniční politiky. Podíváme-li se na programová prohlášení všech vlád ČR nalezneme v nich stejné cíle: obhajování a prosazování českých národních zájmů, posilování demokracie a právního státu, posilování ekonomiky, začlenění se do evropských a světových struktur a organizací – zejména do EU a NATO, později po začlenění se do těchto struktur vláda usiluje o to být aktivním činitelem evropské politiky s ohledem na národní zájmy ČR, ve světové politice pak působit na poli spolupráce, solidarity, lidských práv a bezpečnosti a usilovat o princip rovnoprávnosti v mezinárodních vztazích. Hlavní cíle zahraniční politiky tedy zůstávají stejné, nezávisle na tom, vládne-li pravice nebo levice.⁵⁴

Dalším významným rysem české zahraniční politiky je malá míra angažovanosti veřejnosti v otázkách zahraniční politiky. Pro voliče jsou klíčová vnitropolitická témata, politické strany se tedy soustřeďují především na ně,

⁵³ Více: FIALA, Petr: *Europeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 65-69.

⁵⁴ Programová prohlášení vlád:

<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1990-1992/vladycr1989-1992/vlada92-96/prohlaseni.html>.

http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/vaclav-klaus-96-98/programove_prohlaseni.html.

<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/josef-tosovsky-98/prohlaseni.html>.

<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/milos-zeman-98-02/prohlaseni.html>.

<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/vladimir-spidla-02-04/prohlaseni.html>.

<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/stanislav-gros-04-05/prohlaseni.html>.

<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/jiri-paroubek-05-06/prohlaseni.html>.

<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>.

<http://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/PVV-cerven-2009.pdf>

zahraniční politika dané strany voliče buď vůbec nezajímá, nebo je při volbě neovlivňuje. Zájem veřejnosti pak vzbudí pouze témata, buď kontroverzní nebo taková, co mají na veřejnost přímý dopad (v poslední době např. americká protiraketová obrana na území ČR). Také proto je zahraniční politika státu tak stabilní a kontinuální, politické strany prosazují zahraniční politiku bez ohledu na zájmy voličů. Česká veřejnost je v zahraniční politice sice neangažovaná, zahraniční politice ale vyjadřuje značnou míru podpory. Většina obyvatel ČR je s naší zahraniční politikou spokojená, což opět souvisí s její stabilitou, veřejnost může být nespokojená s vnitřní politikou vlády, zahraniční politika je značně kontinuální nehledě na vládu, s její koncepcí veřejnost v zásadě souhlasí a schvaluje ji.⁵⁵

Dalším výrazným rysem české zahraniční politiky je evropeizace, o které bylo pojednáno výše. V souvislosti s prohlubující se integrací se však do popředí stále více dostávají národní zájmy. Navzdory tvrzení, že národní zájmy budou vlivem integrace ustupovat,⁵⁶ se zdá, že v posledních letech vystupují stále více do popředí. Opětovnou důležitost národních zájmů ovlivnily v české politice tři faktory.⁵⁷ Jednak vnitropolitická situace, vstup do Evropské Unie vyvolal ve společnosti diskuzi, pramenící z různých obav veřejnosti,⁵⁸ na kterou musela politická scéna zareagovat, došlo tedy k opětovné formulaci národních zájmů. Tyto obavy pramenily zčásti i z minulostní problematiky, zejména problém odškodnění a navrácení majetku. Minulostní problematika se tedy znovu dostala do artikulace národních zájmů. V neposlední řadě svou roli sehrály i globalizační faktory, na které společnost reaguje hledáním své národní identity.⁵⁹

⁵⁵ KRPEC, Oldřich. *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. s. 131-149.

⁵⁶ Koncepce neoliberálního institucionalismu.

⁵⁷ Podle: FIALA, Petr: *Evropský mezičas: nové otázky evropské integrace*. Brno: Barrister & Principál, 2007. s. 51-61.

⁵⁸ Otázka Benešových dekretů, obavy o hospodářský vývoj, kulturní a jazykové obavy, atd.

⁵⁹ P. Fiala (2007) hovoří dokonce o re-nacionalizaci společnosti, přičemž poukazuje na nárůst pravicového extremismu v Evropě.

3. ZAHRANIČNÍ POLITIKA EVROPSKÉ UNIE

Od počátků evropské integrace byly hledány různé cesty, kterými by se integrace mohla ubírat. Jako neschůdnější a nejúspěšnější se ukázala cesta ekonomické integrace. Plány na politickou či bezpečnostní integraci se jevily jako nereálné. S postupující ekonomickou integrací se potřeba dalších sfér integrace projevovala jako stále nutnější, prohlubování integračního procesu přerůstalo do více a více oblastí. Zejména v posledních letech se ukazuje, že je potřeba, aby Evropská unie vystupovala na poli mezinárodní politiky jako jednotný hráč a nikoli jako 27 různých názorů.

V této části práce pojednáme o problematice zahraniční politiky Evropské unie.⁶⁰ Zmíníme integrační snahy v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky, zaměříme se na iniciativy EU k sousedním zemím a nakonec zmíníme vztah Evropské unie k významným státům či oblastem.

3. 1 Snaha o jednotnou zahraniční a bezpečnostní politiku

Ekonomická integrace postupně přesahovala do jiných oblastí než byl vnitřní trh, bylo potřeba spolupracovat alespoň v otázkách vnějších obchodních vztahů. Společná obchodní politika dnes probíhá především na půdě Světové obchodní organizace a formou bilaterálních či multilaterálních smluv, EU tak má celou řadu složitých obchodních vztahů s jednotlivými státy či regionálními uspořádáními.

⁶⁰ Při analýze zahraniční politiky EU budeme vycházet z realistické koncepce teorie mezinárodních vztahů.

Obchodní politika je významnou součástí zahraničních vztahů Unie. Vývoj evropské integrace však potvrdil trend, že prohlubující se integrace jedné oblasti vyvolává potřebu spolupráce v dalších oblastech.

Ihned po druhé světové válce se objevila potřeba vojensky zabezpečit Evropu. Světová scéna byla neklidná, začínající studená válka přenášela ohniska sporu do třetích zemí, kde naplno propukly válečné konflikty, nejistá byla i situace v Německu. Na obou stranách vyvstává potřeba vojensky spolupracovat. USA budují NATO, západoevropské státy však mají snahu vytvořit si i vlastní bezpečnostní organizaci. Návrh na společnou bezpečnostní politiku – Plevelův plán,⁶¹ však neprošel. Klíčovým problémem bylo stále ozbrojení Německa, řada států měla problém i s jeho vstupem do NATO. Jeho začlenění se podařilo Západoevropské unii, která ale vznikla mimo rámec Evropských společenství. Plány na společný postup v politické oblasti se objevovaly od 60. let, ani ony však nezaznamenaly větší úspěch. Určitý průlom přinesl až Jednotný evropský akt, který poprvé institucionalizoval politickou spolupráci Společenství.

Konec studené války a následný vývoj světové politiky vyvolal novou diskuzi, která vedla ke koncepci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP). Jejím hlavním posláním je jednotně reprezentovat EU na mezinárodním poli. SZBP byla poprvé vymezena v Maastrichtské smlouvě. Ta byla pro SZBP klíčová, pilířová struktura zahrnuje SZBP do samé podstaty Unie. Další pokrok přinesla Amsterdamská smlouva, došlo k založení Evropské bezpečnostní a obranné politiky (EOBP). Smlouva z Nice pak přinesla další prohlubování EOBP, činnost Západoevropské unie byla sloučena se SZBP. Lisabonská smlouva ruší v současné době kritizovanou pilířovou strukturu, místo funkce Vysokého zmocněnce pro SZBP přináší „ministra zahraničních věcí“ Vysokého představitele pro zahraniční a obrannou politiku.⁶²

V rámci Evropské bezpečnostní a obranné politiky probíhá řada vojenských a civilních misí, neustálým problémem EOBP je nedostatečné financování, EU nedisponuje prostředky na důrazné řešení konfliktů. Role EOBP spočívá tedy v působení v postkonfliktních regionech a v realizaci tzv. petersberských cílů.⁶³

⁶¹ Předložen v roce 1950.

⁶² Více k SZBP:

ORT, Alexandr a kol.: *Bezpečnost Evropy a Česká republika*. Praha: Professional Publishing, 2005. 216 s.

⁶³ Humanitární a záchranné mise, mírové operace.

Nejužívanějším a nejviditelnějším nástrojem zahraniční politiky EU tak zůstává zejména finanční pomoc, ať už permanentní či humanitární v případě různých katastrof. EU disponuje šesti finančními nástroji: Instrument předvstupní pomoci, Evropský instrument sousedství a partnerství, Finanční instrument na rozvojovou a hospodářskou spolupráci, Stabilizační instrument, Instrument na humanitární pomoc a Instrument na makroekonomickou pomoc.⁶⁴

Největším problémem společné zahraniční politiky EU tak zůstává v rozdílných postojích a prioritách jejích členských států. Ty si v zahraniční politice udržují značnou nezávislost a realizují své cíle často nehledě na zájmy Unie. Každá členská země tak má své prioritní oblasti a v zahraniční politice často stojí i v protichůdných pozicích. Zatímco jihoevropské státy se angažují v oblasti Středomoří, nové členské státy ze střední a východní Evropy pak prosazují Balkán a východoevropské země. Afrika je tradiční baštou Francie, Latinská Amerika zase Portugalska a Španělska, Velká Británie si udržuje tradiční orientaci na USA. Stanovení konkrétní koncepce zahraniční politiky Evropské unie je tak velmi složité a omezuje se pouze na obecné cíle.⁶⁵

3. 2 Evropská politika sousedství

Evropská politika sousedství (ENP – European Neighbourhood Policy) je vytvářena od roku 2003, jejím hlavním cílem je zajistit v sousedství Evropské unie stabilitu. Evropská politika sousedství je nabízena státům, u kterých se nepředpokládá vstup do Unie.⁶⁶ ENP má zejména ekonomickou dimenzi, zároveň však má v daných oblastech posilovat demokratizaci, liberalizaci, zajištění a respektování lidských práv, podporovat udržitelný rozvoj. Nástrojem ENP jsou Asociační dohody a Dohody o partnerství a spolupráci, konkrétní podobu pak mají

⁶⁴ NEKVAPIL, Václav: *Vnější vztahy Evropské unie*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008. s. 11-13.

⁶⁵ STRÍLECKÝ, Vít: Zahraniční politika Evropské unie: vnější dimenze vnitřních problémů a dilemat. In: *Mezinárodní politika*, 2009/1, s. 6-9.

⁶⁶ Alespoň ne v brzké době.

tzv. Akční plány, které stanovují konkrétní aspekty vzájemných vztahů, další spolupráce je pak podmíněna plněním určitých cílů.

Evropská politika sousedství se týká států: Alžírsko, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Moldavsko, Palestinské samospráva, Sýrie, Tunisko a Ukrajina.

Evropská politika sousedství se nevztahuje na potenciální brzké členy Evropské unie, slouží k zabezpečení jejích budoucích hranic. ENP vznikla v souvislosti s východním rozšířením Evropské unie, kdy se hranice Evropy výrazně posunuly směrem k nepříliš stabilním oblastem. ENP tak nahradila dosavadní programy přeshraniční spolupráce. V současné době je ENP považován za velmi významnou část zahraniční politiky EU. Evropská politika sousedství je v zahraniční politice EU velkým úspěchem především proto, že se jedná o jednotný postup Unie, doposud totiž byl postup Unie vůči sousedním státům značně heterogenní. ENP má však i řadu kritiků, zejména pro svojí malou efektivitu v mimoekonomických oblastech.

Evropskou politiku sousedství lze interpretovat různými způsoby. Jednak jako náhradu rozšíření, ENP totiž nabízí smluvním zemím privilegované vztahy s Evropskou unií, nikoli však možnost budoucího členství. Další výklad představuje ENP jako před-předsmluvní politiku, ENP sice nepředkládá možnost členství, nicméně lze do budoucna počítat se změnou tohoto stanoviska, jedná se především o interpretaci zemí zapojených do ENP. Dále lze ENP chápat jako revizi Barcelonského procesu, jde o vizi především středomořských členů Unie, ENP vidí jako náhradu nepříliš efektivního a stagnujícího Barcelonského procesu. ENP lze vykládat i jako oblast vlivu, kterou si Unie okolo sebe vytváří.⁶⁷

Asi nejvýznamnějšími iniciativami v rámci Evropské politiky sousedství jsou Euro-středomořské partnerství a Východní partnerství. Obě iniciativy však zároveň dokazují nejednotnost Unie v zahraniční politice. Zatímco ve středomoří se angažují hlavně Francie, Itálie, Španělsko a Portugalsko, východní politiku prosazují především nové členské státy včele s Polskem a Českou republikou.

Euro-středomořské partnerství, známé i jako Barcelonský proces, vzniklo během konference v Barceloně v roce 1995 a určilo vzájemné vztahy Unie s dvanácti

⁶⁷ KRATOCHVÍL, Petr a kol: *The European Union and its neighbourhood: policies, problems and priorities*. Prague: Institute of International Relations, 2006. s. 15-20.

zeměmi z oblasti středomoří.⁶⁸ Unie byla již dříve zainteresovaná v této oblasti, Barcelonský proces měl nahradit dosavadní bilaterální přístup jednotným postojem. Středomoří představuje významnou strategickou oblast pro Unii, EU je se středomořím spojena historicky a geograficky, představuje pro ni obrovský trh a odbytiště zboží, Unie má však i zájem na stabilizaci těchto oblastí. Barcelonský proces zahrnoval spolupráci ve třech oblastech: politika a bezpečnost; ekonomika a finance; sociální a kulturní otázky a lidské zdroje. Barcelonský proces ovšem uvízl v mrtvém bodě, nebyl příliš efektivní, zaměřoval se pouze na obecné cíle. Evropská unie sice nabídla obchodní spolupráci, ale vůči klíčovým středomořským komoditám nastavila protekcionistická opatření. Nutnost vzájemného oživení vztahů se objevila v souvislosti s nárůstem islámského fundamentalismu, teroristickými útoky a zhoršením vztahů s islámskou civilizací. Unie si uvědomila nutnost stability v těchto oblastech, zároveň zde chtěla hrát hlavní roli. Začala se tedy v oblasti středomoří více angažovat, zejména finančně, přišla s novou strategií – Evropskou politikou sousedství. Ta se opět uplatňuje ve třech oblastech – ekonomické, politické a kulturně-sociální. Dosavadní finanční nástroj pro středomořskou oblast – MEDA, byl na léta 2007-2013 nahrazen jednotným Nástrojem evropské politiky sousedství (ENPI)⁶⁹. V roce 2008 přišlo francouzské předsednictví s iniciativou Unie pro Středomoří, ta na rozdíl od Barcelonského procesu přichází s konkrétními cíly a měla by tedy být efektivnější.⁷⁰

Východní partnerství je záležitostí daleko mladší. Hlavní příčinou vzniku bylo východní rozšíření Evropské unie, které výrazně posunulo hranice Unie a vzbudilo tak zájem členských států o doposud odlehlé východoevropské státy. Hlavními iniciátory bylo Polsko a Švédsko, kteří se tak snažili vyvážit dosud středomořskou orientaci Unie. Myšlenky východního partnerství se však záhy ujala řada dalších států zainteresovaných v této oblasti. Východní partnerství se stalo i prioritou českého předsednictví. Východoevropská oblast je pro Unii důležitá především z energetického hlediska. Iniciativa Východního partnerství byla uzavřena

⁶⁸ Maroko, Alžírsko, Tunisko, Egypt, Jordánsko, Izrael, Palestinská samospráva, Libanon, Sýrie, Turecko, Kypr, Malta.

⁶⁹ rozpočet na období 2007-2013 je 12 mld. eur.

<http://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>

⁷⁰ Více k Barcelonskému procesu:

BUREŠ, Jaroslav: Euro-středomořské partnerství na počátku 21. století. In: *Mezinárodní politika*, č. 10/2001, s. 6-10.

CIHELKOVÁ, Eva: *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C.H. Beck, 2003. s. 337-412.

http://ec.europa.eu/external_relations/mideast/index_en.htm

během českého předsednictví v roce 2009, zaměřuje se na spolupráci v ekonomické a politické oblasti, zejména pak řeší otázku energetické bezpečnosti. Východoevropské partnerství bylo nabídnuto Ukrajině, Moldávii, Bělorusku, Arménii, Gruzii a Ázerbájdžánu. Původní finanční program TACIS byl v roce 2007 spojen s finančním programem MEDA v jednotný Nástroj evropské politiky sousedství, dále funguje i jednotný investiční nástroj (Prostředek sousedské investice), sloužící k podpoře různých projektů.⁷¹

3. 3 Vnější vztahy Evropské unie

Tradičně silné vazby má Unie na USA. Od samého počátku integrace se Evropská společenství orientovala na USA, v době studené války bylo jejich spojenectví nutností, USA totiž představovaly garanta svobody a demokracie. V posledních letech se situace změnila, neboť pádem železné opony došlo k uvolnění mezinárodní situace, a Unie tak mohla rozvíjet samostatnou politiku. Nejvíce však byly vzájemné vztahy otřeseny po 11. září 2001, kdy se vzájemná stanoviska k řešení islámského fundamentalismu začala lišit. Přesto však patří transatlantické vztahy k nejpevnějším mezinárodněpolitickým svazkům.

Vzájemné vztahy se projevují v několika oblastech. K nejvýznamnějším patří vztahy obchodní, které jsou velmi hluboké a provázané. USA a EU jsou vzájemně svými největšími obchodními partnery, jejich společný trh je největším obchodním partnerstvím na světě. Obchodní vztahy probíhají v rámci Světové obchodní organizace, ta také řeší vzájemné spory, které jsou sice mediálně velmi známé⁷², ovšem nezpůsobují hlubší narušení vzájemných vztahů. Transatlantické obchodní vztahy jsou pro obě země prioritní.

Bezpečnostní spolupráce má v transatlantických vztazích opět dlouhou tradici. Spolupráce probíhá na půdě NATO. V posledních letech Unie podporuje

⁷¹ Více o Východním partnerství:

http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/index_en.htm

⁷² Např. spory o banány, ocel, geneticky upravené potraviny.

vlastní obrannou a bezpečnostní politiku, USA tyto aktivity vítaly, domnívaly se, že se Unie více zapojí do prosazování bezpečnostních cílů.⁷³ To USA čekaly i po 11. září, ovšem reakce Unie na vojenskou pomoc byly nejednotné. USA tedy začaly prosazovat samostatnou politiku a spojence hledaly v jednotlivých státech EU, nikoli Unii jako celku. Pohledy USA a EU na bezpečnostní politiku se začaly vzdalovat. Současný vývoj v USA a Obamova politika jaderného odzbrojení však signalizují opětovnou konsolidaci bezpečnostních vztahů.

Vzájemné vztahy ovlivňovala i další témata, jako Kjótský protokol, vízová politika, vztah EU k Rusku, atd., ovšem EU i USA vždy jednotně vystupují v otázkách boje proti organizovanému zločinu, nebo např. zbraním hromadného ničení.

Po východním rozšíření panovala v Evropě obava z „atlantizace“⁷⁴ Unie, postkomunistické státy byly vždy velmi proamerické. Ukázalo se však, že nové členské státy nejsou jednotné ve svých postojích, po vstupu do EU se v konfliktních otázkách staví výhradně na USA stranu jen některé.⁷⁵ Nejednotnost postojů k USA se však projevuje i u starých členských států. Tradičním spojencem USA v Unii je Velká Británie, protiamerický postoj naopak představuje Francie a Německo. Po změnách v politickém vedení těchto zemí však toto pravidlo přestává platit, Francie a Německo se USA přibližují, zatímco Brownova Británie se USA vzdaluje. Největší změnu však přinesly prezidentské volby USA, které přinesly opětovnou shodu v mezinárodněpolitických otázkách.⁷⁶

Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem nemají pevný základ v tradici, jako ty transatlantické, jsou velmi nestabilní a navíc v rámci Unie značně heterogenní. Zejména Polsko a pobaltské státy vystupují s ostře protiruskými postoji. Naopak staré členské státy volají po udržování dobrých vztahů s Ruskem. Pro Unii má totiž Rusko obrovský význam, neboť je klíčovým dodavatelem energie.

Rusko je také významným obchodním partnerem EU, ta exportuje na ruský trh své zboží, Rusko pak do Evropy dodává zemní plyn a ropu. Vzájemné vztahy

⁷³ Vzájemná spolupráce mezi NATO a evropskou bezpečnostní politikou byly vymezeny dohodami Berlín plus.

⁷⁴ KRÁL, David: *Zahraniční politika rozšířené Evropské unie: témata, výzvy, perspektivy*. Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 2005. s. 9.

⁷⁵ Polsko a pobaltské státy. Ostatní vyjadřují USA svou náklonnost, ovšem málokdy jdou proti postojům Unie.

⁷⁶ European Commission US Unit: *European Union Relations: United States*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

narušuje zejména angažovanost EU v postkomunistických regionech, které Rusko považuje za svou sféru vlivu. Záporné reakce v Rusku vzbudily americké plány na protiraketovou obranu v zemích Evropské unie, záporné reakce v Unii přinesla nedávná energetická krize, která v Unii znovu vyvolala otázku energetické nezávislosti. K výrazným neshodám došlo i v otázce uznání nezávislosti Kosova a v postoji ke konfliktu v Gruzii.⁷⁷

Vzájemné vztahy tak zůstávají proměnlivé, největším problémem Unie je, že se nedokáže sjednotit a vystupovat proti Rusku jednotně. Vztahy mezi EU a Ruskem se tak omezují na obchodní výměnu.⁷⁸

Oficiální vztahy s Čínou prošly přes razantní rozkol⁷⁹ k opětovnému dialogu. Raketový vzestup Čínské ekonomiky vedl k navázání obchodních vztahů, ovšem oficiálně si Unie od Číny drží odstup a prosazuje dodržování lidských práv. I postoje k Číně jsou v rámci EU nejednotné, problém dělá hlavně zbrojní embargo. Co se týče hospodářství je Čína prioritní oblastí Unie, snaží se o co nejhlubší navázání vzájemných obchodních vztahů. S ostatními asijskými státy nemá Unie výraznější vztahy, dobré ovšem nikterak hluboké vztahy má s Japonskem, angažuje se i v Indii.

Vztahy Evropské unie a Latinské Ameriky jsou dány koloniální minulostí, po vstupu Španělska a Portugalska do Společenství vzájemné vztahy zintenzivněly. Spolupráce opět probíhá zejména v hospodářské oblasti, EU patří mezi nejvýznamnější obchodní partnery latinskoamerických zemí. Vzájemný obchod probíhá mezi EU a latinskoamerickými regionálními uskupeními.⁸⁰ Evropská unie pak poskytuje humanitární a rozvojovou pomoc, snaží se o posílení demokracie a dodržování lidských práv.

Balkán je tradičně konfliktním regionem, který však byl vždy pro Evropu strategicky důležitý. Snahou Unie tedy je oblast stabilizovat a do budoucna i integrovat. Pro balkánské státy je vstup do Evropské unie cílem, vidí v Unii garanta

⁷⁷ STRÍLECKÝ, Vít: Zahraniční politika Evropské unie: vnější dimenze vnitřních problémů a dilemat. In: *Mezinárodní politika*, 2009/1, s. 6-9.

⁷⁸ European Commission. Directorate-General for External Relations: *The European Union and Russia. Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 31 s.

⁷⁹ Reakce na krvavé události na náměstí Tian-an-men v roce 1989, Společenství uvalilo na Čínu embargo na vývoz vojenské techniky a řadu dalších ekonomických sankcí.

⁸⁰ Skupina z Ria, Mercosur, Andské společenství. Mexiko a Chile nejsou v žádném regionálním uskupení, EU tedy s nimi jedná samostatně.

NEKVAPIL, Václav: *Vnější vztahy Evropské unie*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008. s. 113-122.

regionální politiky, která je pro oblast klíčová. Chorvatsko a Makedonie dosáhly statutu kandidátských zemí, s dalšími zeměmi se počítá jako s potencionálními kandidáty. Samotné balkánské státy jsou až na výjimky nepříliš stabilní, prolínají se v nich vedle proevropských vlivů zejména vlivy ruské či islámské. Unie se na Balkáně angažovala od pádu komunismu, ovšem nepříliš úspěšně, vlivem své nejednotnosti v otázkách bezpečnosti. V poslední době Balkán Unii opět rozdělil v otázce uznání nezávislosti Kosova.

O vztazích s blízkovýchodními a středomořskými státy, stejně jako se státy východní Evropy a jižního Kavkazu bylo pojednáno výše v rámci Evropské politiky sousedství.

Turecko patří mezi velmi diskutované země v Evropské unii, od roku 1964 je Turecko přidruženým členem Společenství. Otázka vstupu Turecka do Unie se řeší mnoho let a neustále rozděluje evropskou veřejnost. Turecko má statut kandidátské země, jejímu přijetí dlouho bránila zejména politická nestabilita. V posledních letech se Turecko sice stabilizovalo, zůstává však nedoručena otázka turecko-kyperského sporu, která je v současné době klíčová v otázce přijetí Turecka do EU. Turecko je pro Unii lákavé hlavně z ekonomických důvodů, jeho přijetí však vyvolává diskuzi o „hranicích Evropy“, rozděluje nejen evropskou veřejnost ale i samotné členské státy.

Další tradičně konfliktní oblast představuje Izrael. Evropská unie podporuje Palestince a jejich nárok na autonomní území, zároveň ale odsuzuje palestinské fundamentály, zasazuje se o vyřešení celého sporu mírovou cestou. Opět se ale nejedná o jednotný názor Unie, některé státy sdílejí spíše proizraelské stanovisko, které podporuje USA. Izrael tak patří k otázkám, které rozdělují transatlantické vztahy.

Obchodní vztahy udržuje Unie i se skupinou ACP, tedy zeměmi Afriky, Karibiku a Tichomoří. V jednotlivých zemích ACP se v rámci Unie angažují především státy, které v těchto oblastech měly své kolonie. Unie v těchto oblastech působí hlavně finanční podporou a humanitární a rozvojovou pomocí, jejich efektivita je však malá, vzájemné dohody jsou tedy předmětem časté kritiky.⁸¹

⁸¹ K zahraniční politice EU více např.:
http://ec.europa.eu/external_relations/index_en.htm

4. PROSAZOVÁNÍ NÁRODNÍCH ZÁJMŮ V RADĚ MINISTRŮ

Rada Evropské unie, též nazývaná Rada ministrů, patří mezi nepermanentní instituce, uplatňuje se v ní mezivládní přístup. V Radě zasedají jednotliví ministři členských států, jejichž role spočívá především v přijímání legislativy EU. Rada je polem pro uplatnění zájmů jednotlivých členských států, jejich prosazení však není jednoduché. Rada ministrů má složitou vnitřní organizaci a hlasovací strukturu, která zabraňuje potencionálnímu ovládnutí jedním či skupinou několika států, podněcuje státy k vyjednávání a hledání společných stanovisek.

Tato část práce bude věnována Radě Evropské unie, přiblíží tuto instituci, její hlavní funkce a mechanismy fungování, zaměří se na možnosti prosazení národních zájmů členských států v této instituci – jednak během procesu vyjednávání, jednak prostřednictvím předsednictví.

4. 1 Rada – složení, pravomoci, organizace, rozhodování

Své počátky má Rada ve Zvláštní radě ministrů ESUO a později vzniklých Rad EHS a Euratomu. Představovaly nástroj vlivu členských států na integraci a působily jako kontrolní orgán nadnárodní Komise. Slučovací smlouvou vznikla v roce 1967 jednotná Rada Evropských společenství. Její význam byl vždy obrovský, Rada je totiž hlavním legislativním aktérem a v době stagnace evropské integrace měla zcela dominantní postavení. Od 80. let vzrůstá význam Evropského parlamentu v legislativní činnosti na úkor Rady. Kromě legislativní pravomoci Rada koordinuje hospodářskou politiku členských států, má kontrolní pravomoci zejména vůči

Komisi, dále má rozpočtovou pravomoc a řadu pravomocí v oblasti zahraniční, bezpečnostní, soudní a policejní politiky.⁸²

Radu tvoří ministři vlád členských zemí Unie, za každou zemi jeden ministr. Setkávají se vždy ministři konkrétních sektorů, takže složení Rady závisí na projednávané agendě⁸³. Asi nejvýznamnější je Rada pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC), tvořená ministry zahraničí či ministry pro evropské záležitosti, která zodpovídá za vnitřní chod Rady a zabývá se vnější politikou Unie. Lisabonskou smlouvou byla tato Rada rozdělena na Radu pro obecné záležitosti a Radu pro zahraniční věci. Dále existuje Rada ve složení ministrů financí či hospodářství – Rada pro ekonomické a finanční záležitosti (Ecofin); dále pak Rada pro justici a vnitřní věci; Rada pro zaměstnanost, sociální politiku, zdraví a ochranu spotřebitele; Rada pro konkurenceschopnost; Rada pro dopravu, telekomunikace a energetiku; Rada pro zemědělství a rybolov; Rada pro životní prostředí; Rada pro vzdělání, mládež a kulturu.⁸⁴

Organizace Rady funguje na základě Předsednictví. Ministr předsednické země vždy předsedá konkrétní Radě. Předsednictví funguje na rotačním principu, kdy každá země vykonává předsednictví Rady půl roku. Předcházející, současná a následná předsednická země pak spolupracují v rámci tzv. Trojky. O pořadí předsednictví rozhoduje Rada jednomyslně, státy jsou vybírány tak, aby byl v rámci Trojky vždy jeden velký stát a nenásledovaly po sobě státy neutrální či nové členské státy. Předsednictví plní řadu funkcí ve vnitřní organizaci, vykonává administrativu, reprezentuje Unii, určuje její priority, moderuje vyjednávání. Předsednictví má stát vykonávat na principu neutrality, přesto je předsednictví polem pro uplatňování národní politiky státu, o této problematice bude pojednáno později.⁸⁵

V rámci vnitřní organizace Rady existuje Výbor stálých zástupců (Coreper), který je na rozdíl od Rady permanentním orgánem. Výbor stálých zástupců tvoří stálí zástupci členských států. Coreper má dvě části, Coreper II tvoří vedoucí stálých zastoupení členských států, Coreper I je tvořen jejich zástupci. Coreper předjednává

⁸² FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. s. 190-193.

⁸³ Projednávaná problematika však může zasahovat několik oblastí, takže v dané Radě pak může zasedat více ministrů z členského státu.

⁸⁴ ZBÍRAL, Robert: *Institucionální rámec Evropské unie: právně-politologický pohled*. Praha: Linde, 2007. s. 61-64.

⁸⁵ K předsednictví více:

KANIOK, Petr: *Předsednictví Rady EU: příběh půlstoletí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 173 S.

záležitosti pozdějších ministerských setkání, Coreper II pak záležitosti politického charakteru a Coreper I administrativní a technické záležitosti. Vedle Coreperu pak existuje celá řada výborů podle různých tematických oblastí, které tvoří zástupci členských států, úředníci nebo stálá zastoupení, tyto výbory připravují jednání Rady. Nejnižší stupeň pak představují pracovní výbory, které se zaměřují na úzký problém, zajistí ho po technické a odborné stránce a poté ho předají výborům nebo Coreperu. Administrativu Rady představuje generální sekretariát, který se dělí na oborová generální ředitelství (přibližně odpovídají sektorovým Radám). Generální sekretariát připravuje jednání Rady, Coreperu a výborů, spolupracuje s ostatními institucemi. Funkci generálního tajemníka Rady a Vysokého představitele pro SZBP nahrazuje Lisabonská smlouva funkcí Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.⁸⁶

Rozhodování v Radě je velmi komplikované. Návrhy přicházející od Komise jsou projednávány vzestupně, nejdříve v pracovních skupinách. Pouze malá část návrhů se dostává samotné Radě ministrů k projednání. Následné hlasování probíhá buď na základě jednomyslnosti, nebo prostou (je možné i dvoupětinovou a čtyřpětinovou) většinou, nebo na základě kvalifikované většiny, podle toho, jak stanoví zakládací smlouvy. V praxi se pak uplatňuje zejména neformální vyjednávání, formou hledání konsenzu všech států i za cenu ústupků v jiných oblastech.⁸⁷

⁸⁶ V současné době funkci vykonává Catherine Ashtonová. Funkce „evropského ministra zahraničních věcí“ spojuje jednak funkci generálního tajemníka Rady a Vysokého představitele pro SZBP a jednak funkci místopředsedy Komise. „Ministr zahraničních věcí“ dále předsedá Radě pro zahraniční věci, vykonává i funkci komisaře pro vnější vztahy.

⁸⁷ ZBÍRAL, Robert: *Institucionální rámec Evropské unie: právně-politologický pohled*. Praha: Linde, 2007. s. 65-81.

4. 2 Možnosti prosazení národních zájmů během vyjednávání v Radě

Rada Evropské unie je považována za nejvýznamnější místo pro uplatnění národních zájmů členských států. Možnosti prosazení národních zájmů se vyskytují během procesu vyjednávání a následném rozhodování. K prosazení národních zájmů se během procesu vyjednávání vyskytuje celá řada příležitostí, záležitosti na vyjednávacích schopnostech a obratnosti představitelů jednotlivých států.

Jak již bylo předesláno, mechanismus schvalování návrhů v Radě ministrů je složitý a odehrává se v několika fázích. Návrhy přicházející od Komise projednávají nejprve pracovní skupiny složené z úředníků členských států či stálých zastoupení. Dojde-li ke shodě v pracovní skupině, jsou návrhy postoupeny výše. V této první fázi projednávání návrhu mají členské státy velkou šanci na uplatnění svých národních zájmů, návrhy jsou dlouho diskutovány a upravovány, zástupci států mají možnost promítnout do návrhu své vlastní představy. Záleží na vyjednávacích daného státu, nakolik budou schopni své cíle do finální podoby návrhu promítnout. Velkou roli má i předseda pracovní skupiny, který rozhoduje, zda se návrh, na němž se pracovní skupina neshodla projedná znovu, nebo se jako nerozhodnutý předá Coreperu.⁸⁸

Druhou fází vyjednávání je projednávání ve Výboru stálých zástupců (Coreper). Coreper představuje důležitou spojnici mezi Radou ministrů a pracovními skupinami. Přebírá od pracovních skupin návrhy a připravuje je pro jednotlivé Rady. Zajišťuje tak souvislost projednávaných návrhů. Pokud se Coreper na návrhu shodne, je následné schvalování na ministerské úrovni pouze formální. Nedojde-li v Coreperu ke shodě, návrh je buď vrácen zpět do pracovních skupin nebo je opětovně projednáván Coreperem, až dojde ke shodě. Pouze malá část návrhů závažného charakteru, na kterých se Coreper neshodne, je postoupena jednotlivým ministrům.⁸⁹

Poslední fáze vyjednávání se tedy odehrává na ministerské úrovni. Formálně musí Rada schválit všechny návrhy, přestože o většině z nich je rozhodnuto již v první či druhé fázi vyjednávání. Návrhy nerozhodnuté Coreperem tedy

⁸⁸ ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 52-54.

⁸⁹ ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 54-55.

projednávají ministři členských států, snaží se dosáhnout shody, předsednická země pak může navrhnout kompromis. Formálně je návrh přijat hlasováním Rady. Hlasování probíhá, pokud je přítomna nadpoloviční většina osob oprávněných k hlasování, a to různými způsoby, které vymezují smlouvy:

- Prostá většina – používá se pouze omezeně, pro méně závažné otázky. Pro schválení návrhu je potřeba prostá většina všech hlasujících, nikoli pouze všech přítomných.
- Jednomyslnost – je tradičním systémem hlasování mezi státy na mezinárodní úrovni. Je nejvhodnější ochranou národních zájmů, zároveň je pro přijetí návrhu nejsložitější. Jakýkoli stát může návrh vetovat. V Radě se však uplatňuje pravidlo, že pokud se stát zdrží hlasování, může být návrh přijat. Jednomyslnost se používá často, ve všech důležitých otázkách, které se týkají citlivých otázek státní suverenity. Jedná se o změny primárního práva, harmonizaci legislativy, přenosu pravomocí, dále v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky či justice.
- Kvalifikovaná většina – je nejčastějším způsobem hlasování. Každému státu je přidělena různá hlasovací síla, což vždy bylo největším ohniskem sporu mezi členskými státy. Návrh pak může být přijat i pokud nějaké členské státy hlasují proti. Lisabonská smlouva přináší namísto vážených hlasů kritérium počtu států a počtu obyvatel. Pro přijetí návrhu je nutné, aby pro něj hlasovalo nejméně 55% členů Rady, kteří by zároveň představovali zastoupení alespoň 65% obyvatel EU.⁹⁰

Praktické vyjednávání v Radě však probíhá na neformální úrovni formou konsenzu, kdy dochází k formální shodě všech států na daném návrhu, ten je tedy přijat, aniž by byl některý členský stát proti. Toto pravidlo se označuje jako kultura konsenzu, představitelé jednotlivých států vzájemně vyjednávají souhlas, za formální souhlas pak nabízejí jiné návrhy či ústupky v jiných oblastech. Objevuje se zde opět prostor pro uplatnění národních zájmů členských států. Svůj souhlas s návrhem, s nímž se neztotožňují mohou vyměnit za ústupky v jiných pro ně důležitých oblastech nebo za slib souhlasu při předkládání jiného návrhu (tzv. logrolling). Vyjednávání konsenzu probíhá v zákulisí, nelze proto vysledovat jaké prostředky státy užívají k prosazení svých zájmů. Návrhy jsou často předkládány formou balíčků, kdy jsou společně schvalovány i nesouvisející návrhy, které představují kompenzaci

⁹⁰ ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 55-82.

nesouhlasícím států za jejich formální souhlas. Výhodou konsenzu je zajisté to, že zvyšuje legitimitu rozhodovacího procesu, kultura konsenzu je však často kritizovaná pro svou neprůhlednost. Jednání probíhají neformálně, nelze tedy dohledat průběh jednání. Nedostatek transparentnosti pak ještě vzdaluje rozhodování Rady chápání veřejnosti. Přijaté návrhy jsou málo srozumitelné z důvodu řady ústupků, výjimek a doprovodných výkladů, které byly z důvodu konsenzu do návrhu zakomponovány. Legislativa je pak nepřehledná a složitá.⁹¹

Ve vyjednávacím procesu hraje velkou roli i možnost vyjádření nesouhlasu, při jednomyslnosti má stát možnost vetovat návrh, veto se však téměř nepoužívá, jak již bylo naznačeno, návrhy jsou projednávány dopředu a takové, u nichž by veto hrozilo, se vracejí k projednání. Stát má možnost hlasování se zdržet, aniž by tím ohrozil přijetí návrhu. U hlasování kvalifikovanou většinou má zdržení se hlasování stejný dopad jako hlasování proti. Hlasování proti pak má spíše symbolický význam distancování se od přijatého návrhu, hlavně z vnitropolitických důvodů. Hlasování proti však bývá užíváno pouze zřídka, členské státy většinou dodržují kulturu konsenzu. Ve vyjednávacím procesu se však uplatňují další způsoby vyjádření nesouhlasu, které mají na vyjednávání větší dopad než prostý nesouhlas při hlasování, jsou tak dalším možným nástrojem v uplatňování národních zájmů členských států. Jedná se o zdržovací taktiku, kdy se stát pokouší projednávání návrhu pozdržet, dokud nebude mít větší vyjednávací sílu na změnu návrhu. Dlouhodoběji lze návrh zdržet jen omezeně, například napadnutím právního základu návrhu. Vyjednávání prodlužují i tzv. výhrady, které stát udělí k určitým bodům návrhu, výhrad může být několik, například jazyková výhrada, výhrada přezkumu či přezkumu národním parlamentem, výhrada k finančním nákladům a jiné. Další formou vyjádření nesouhlasu je prohlášení. To může stát udělat k určitému návrhu, jedná se o oficiální prohlášení státu k danému návrhu, vyjadřuje v něm své stanovisko buď k obsahu návrhu, či vysvětluje své postoje při schvalování, málokdy se však tato prohlášení zveřejňují. Krajní možností vyjádření nesouhlasu je žaloba na neplatnost, kterou může stát uplatnit po schválení návrhu, který již získal právní závaznost. Jedná se však o minimálně využívanou možnost.⁹²

⁹¹ ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 83-122.

⁹² ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 123-147.

4. 3 Předsednictví a vyjednávací síla členských států v Radě

Stát předsedající Radě má být především neutrálním mediátorem zajišťujícím efektivní chod Rady a průběh vyjednávání. Předsednictví funguje na dvou principech, jednak na principu rotace, který byl zmíněn výše, jednak na principu neutrality. Nutnost principu neutrality vyvstala v období stagnace evropské integrace, fakt, že státy musí ustoupit z přílišného prosazování národních zájmů se stal nezbytným z hlediska efektivity. Neutralita byla nutná v případě hledání konsenzu mezi státy, i při reprezentaci Unie jako celku. Stát předsedající Radě a všem jejím úrovním má působit jako manažer jednání, snažící se o dosažení úspěchu u všech členských států, čehož může dosáhnout spíše jako neutrální manažer než jako reprezentant vlastních zájmů.⁹³

Předsednictví má celou řadu funkcí. Jednak administrativní funkci, řídí práci a chod Rady, významná je i funkce negociační, kdy předsedající stát moderuje vyjednávání v Radě a snaží se nalézt konsenzus, dále má funkci reprezentační a také iniciační, neboť stanovuje priority, mezi jeho pravomoci patří vedle plánování setkání a sestavování agendy také řízení diskuzí, předkládání nových návrhů a navrhování kompromisu.⁹⁴

Předsednictví je charakterizováno jako „zodpovědnost bez moci“ ovšem řada teoretiků se shoduje, že předsednická země má možnost ovlivnit rozhodnutí Unie a tím i prosadit své národní zájmy. Předsednický stát stanovuje své priority. Jak z názvu vyplývá, bude se snažit těchto priorit dosáhnout. Vymezené cíle mohou být neutrálního charakteru, nebo vyplývat z konkrétních potřeb Unie, často však odráží zájmy předsednického státu. Například jižní státy Unie začleňují do svých priorit středomořskou problematiku, předsednictví ČR si jako jednu z priorit zvolilo svou zájmovou oblast - východní Evropu.

Předsednictví má vliv na formování agendy Unie, což může být zdrojem prosazování národních zájmů států, a to z následujících hledisek. Předsednický stát

⁹³ KANIOK, Petr: *Předsednictví Rady EU: příběh půlstoletí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 40-42.

⁹⁴ Podle J. Tallberga, jiní autoři rozlišují funkce předsednictví jinak. TALLBERG, Jonas: The agenda-shaping powers of the EU Council Presidency. In: *Journal of European Public Policy*, 1/2003, s. 1-19.

vytváří agendu Rady, může tak upozornit na dosud neřešené problémy, rozšířit určitý návrh, má možnost vytvářet nové praktiky pro spolupráci a rozhodování. Dále má předsednictví vliv na agendu z hlediska jejího strukturování. Jako moderátor vyjednávání má v rukou značnou moc, některá témata může zdůrazňovat, jiná naopak opomíjet, v pravomoci předsednictví je i určování četnosti setkávání, a to i na neformální úrovni, sestavuje aktuální agendu, může urychlovat přijetí návrhu. Svůj vliv může předsednictví využít i v případě vynechání agendy, respektive některých jejích částí. Jednak nemusí brát v potaz konkrétní problém, který zdůrazňují jiné členské státy, neboť má právo trvat na svých prioritách, může některou položku z agendy vynechat nebo odložit, především tak, že záměrně nastolí návrhy, na nichž se členské státy neshodnou.⁹⁵

Předsednictví tak představuje relativní zdroj moci a možnost prosazování národních zájmů státu. Ovšem fakt, že stát vykonává předsednictví pouze jednou za několik let, však jeho význam značně snižuje. Největší šanci k prosazení národního zájmu tak má stát během vyjednávání v Radě.

V prosazování svých zájmů jsou členské státy různě úspěšné, záleží jednak na vyjednávací síle státu, jednak na jeho vyjednávacích schopnostech. Vyjednávací síla může být ovlivněna několika faktory. Jednak hlasovací silou státu, která je při hlasování jednomyslností či prostou většinou u všech států stejná, různí se však při hlasování kvalifikovanou většinou. Svou roli, zejména v otázkách rozpočtových, hraje i ekonomická síla státu, lze brát v potaz i délku členství v Unii. Představitelé státu ovlivňuje i domácí politika, především pak síla jeho politického mandátu a schopnost daný návrh prosadit na domácí scéně. Velký vliv na vyjednávací sílu státu má jeho národní administrativa, je-li dobře organizovaná a pracuje-li efektivně, značný význam pak má spolupráce mezi národní vládou, stálými zástupci a velvyslanectvími státu v ostatních zemích Unie. Záleží samozřejmě i na přístupu vnitrostátní organizace k evropským záležitostem a kvalitě spolupráce s evropskými zástupci státu. Vyjednávací schopnosti pak jsou ovlivněny kvalitou samotných vyjednávačů, záleží na jejich osobnosti, vystupování, způsobu využití informací, záleží také na volbě strategie vyjednávání.⁹⁶

⁹⁵ TALLBERG, Jonas: The agenda-shapping powers of the EU Council Presidency. In: *Journal of European Public Policy*, 1/2003, s. 1-19.

⁹⁶ ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 152-162.

Vliv na úspěch vyjednávání má také intenzita zájmu státu na konkrétním rozhodnutí, je-li otázka pro stát velmi významná, pro její prosazení stát zmobilizuje všechny své síly. Kromě největších států pak platí, že se státy zajímají pouze o ty návrhy, na kterých mají zájem, ostatní návrhy vnímají spíše okrajově. Lze také vymezit tradiční oblasti zájmů jednotlivých států – pro Francii například zemědělství, pro Španělsko rybolov a mořská doprava, Lucembursko finance, skandinávské země životní prostředí. V zahraničních otázkách se projevuje kritérium geografických, historických a kulturních spojitostí států s určitými regiony. Vyjednávání členských států je také ovlivněno kulturní či jazykovou blízkostí vyjednávačů, která může vést k vzájemné spolupráci, nelze ani opomenout osobní kontakty vyjednávačů.⁹⁷

⁹⁷ ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 162-170.

5. ČESKÉ ZAHRANIČNĚPOLITICKÉ ZÁJMY V RADĚ MINISTRŮ

Evropský integrační proces je velmi zajímavý z hlediska kombinace nadnárodních a mezinárodních prvků. Ukazuje oblasti, ve kterých se stát vzdává své suverenity, aby ji sdílel na celounijní úrovni, a oblasti, které si stát hájí jako nedotknutelné. Oblastí sdílených pravomocí v průběhu integračního procesu přibývá, je zajímavé sledovat, jaké oblasti svých svrchovaných pravomocí se státy postupně „vzdávají“ a v jakých oblastech je otázka integrace velmi citlivá. Tradiční oblastí svrchovanosti členských států vždy byla jejich zahraniční politika. Navzdory snahám o hlubší integraci zůstává oblast zahraniční politiky doménou mezivládního přístupu.

Tato část práce se zaměří na zahraniční politiku České republiky na půdě Evropské unie. Zmíní národní zájmy České republiky zejména pak zahraničněpolitické, dále se zaměří na prosazování těchto zájmů v Radě a zhodnotí na příkladu předsednictví zahraničněpolitický postoj ČR v EU.

5. 1 Národní zájmy České republiky v Evropské unii

Již během předstupních vyjednávání měla Česká republika vymezené oblasti, v nichž se angažovala více, zatímco jiné pro ni nebyly tak klíčové. Stejně tak to platí i o současné pozici České republiky v EU, existují klíčové oblasti našich zájmů, ty jsou dány především geopolitickou situací, hospodářskými a kulturními předpoklady.

Česká republika uplatňuje své zájmy v oblasti zemědělské politiky EU, v regionální politice, v oblasti vzdělávání, výzkumu, v oblasti obchodu a podnikání, v sociální politice a mnoha dalších politikách Unie, specifickou oblastí pak je oblast

vstupu do eurozóny, kdy Česká republika zvolila spíše vyčkávací taktiku.⁹⁸ Existují ovšem oblasti, které Česká republika upřednostňuje a považuje je za své prioritní. Můžeme zde využít příkladu předsednictví, neboť jeho priority byly připravovány dlouho dopředu a ukazují tedy dlouhodobější tendenci zájmů ČR v Unii. Česká republika představila jako priority svého předsednictví tzv. „3 E“ priority – Ekonomika, Energetika a Evropa a svět.⁹⁹ V ekonomické oblasti se jedná především o zlepšení konkurenceschopnosti a reformu rozpočtové a zemědělské politiky, dodržování čtyř svobod Unie, zejména pak uvolnění překážek i pro nové členské státy.¹⁰⁰ Energetika se stala klíčovou oblastí zájmů České republiky, především pak snaha o větší ekonomickou nezávislost, k čemuž jistě přispěla i energetická krize z počátku roku 2009. Třetí priorita se týká vnějších vztahů.

Zahraničněpolitické zájmy České republiky v Unii lze rozdělit do několika oblastí. Tyto své zájmy promítla Česká republika i do svých předsednických priorit (výše zmíněná Evropa a svět), vycházejí však z dlouhodobé orientace české zahraniční politiky. Jedná se o následující oblasti:¹⁰¹

- Transatlantické vztahy. Vztahy České republiky a USA mají pevný charakter, od pádu komunismu je Česká republika spojencem USA. I v rámci vnějších vztahů Unie Česká republika prosazuje posilování transatlantických vztahů, především v ekonomické a bezpečnostní oblasti.
- Balkán. S balkánskou oblastí má Česká republika tradiční vztahy. Snaží se posilovat svůj vliv v této oblasti a výrazně se zde proto angažuje. Podporuje balkánské státy v jejich integračních snahách.
- Východní Evropa. Pro českou zahraniční politiku se východní Evropa stala prioritní oblastí teprve nedávno. Angažuje se v této oblasti zejména prostřednictvím Východního partnerství.¹⁰²

⁹⁸ Více k národním zájmům ČR v Unii:

DOČKAL, Vít a kol.: *Česká politika v Evropské unii: evropský integrační proces a zájmy České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 216 s.

KLVAČOVÁ, Eva a kol.: *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Professional Publishing, 2008. 126 s.

⁹⁹ <http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/ceske-predsednictvi-4013/>

¹⁰⁰ <http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/ceske-predsednictvi-4013/>

¹⁰¹ <http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/ceske-predsednictvi-4013/>

¹⁰² KRATOCHVÍL, Petr: Existuje česká východní politika? Od úprku z východní Evropy k opožděnému návratu. In: *Mezinárodní politika*, 2007/4, s. 16-18.

- Rozšiřování Evropské unie. Česká republika patří k zemím, které aktivně podporují další rozšiřování Unie. Podporuje především rozšíření Unie na Balkán, je příznivcem i vstupu Turecka do EU.
- Energetika. Oblast energetiky se dotýká jak vnitřní tak vnější politiky Unie. Rada členských států Unie je závislá na dovozu energií z málo stabilních regionů. Česká republika se jednak snaží posilovat vztahy s těmito regiony, zároveň navazovat vztahy s regiony, které by se mohly stát novými dodavateli energií.¹⁰³

5. 2 Prosazování zahraničněpolitických zájmů ČR v Radě

Možnosti prosazování národních zájmů v Radě ministrů byly podrobně analyzovány v předcházející části práce nazvané Prosazování národních zájmů v Radě ministrů. Asi nejvíce je možné prosadit národní zájmy během samotného vyjednávacího procesu, ten se však odehrává za zavřenými dveřmi a výsledný návrh je předkládán jako shodné stanovisko všech členských států.¹⁰⁴ Lze tedy jen těžko určit, do jaké míry byl návrh ovlivněn konkrétním vyjednavatelem členského státu.

Je nutné zdůraznit, že většina zájmů České republiky je shodná s linií unijní politiky.¹⁰⁵ Odlišné stanovisko má Česká republika pouze ve zlomku případů. Výše zmíněné zahraničněpolitické zájmy pak jsou pouze prioritní oblastí zájmů České republiky, ve kterých se angažuje více, než v jiných oblastech, neznamená to však, že by se nejednalo o zájmové oblasti Unie jako celku. Rada států má některé priority shodné s Českou republikou a tak na jejich prosazování spolupracují. Spolupráce během vyjednávání v Radě s představiteli jiných členských států je tak klíčová při prosazování zahraničněpolitických cílů.

¹⁰³ STŘÍLECKÝ, Vít: Energetická bezpečnost v debatě o českých zájmech. In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 16-18.

¹⁰⁴ V rámci zachovávání kultury konsenzu.

¹⁰⁵ KLVÁČOVÁ, Eva a kol.: *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Professional Publishing, 2008. s. 7.

Kromě vyjednávání v Radě bylo jako možnost prosazování národních zájmů zmíněno i předsednictví. Česká republika předsedala Unii v první polovině roku 2009. Jedná se o dobu nedávnou, většina otázek je stále aktuálních, proto se na předsednictví ČR zaměříme důkladněji – z hlediska zahraničněpolitických zájmů ČR.

Priority české zahraniční politiky byly uvedeny výše. Zhodnotíme, nakolik bylo české předsednictví úspěšné v jejich prosazování:¹⁰⁶

- Transatlantické vztahy. Vzájemné vztahy s USA byly velmi ovlivněny nástupem Baracka Obamy do funkce prezidenta USA. Neformální summit v Praze potvrdil vzájemné prohlubování vztahů, zahraniční politika USA je pod novým vedením v souladu se zahraniční politikou Unie, dosavadní rozpory se tak zdají být překonány. Pro Českou republiku však znamenal nástup nového prezidenta USA i konec plánů na americkou protiraketovou obranu v ČR.
- Balkán. Česká republika se snažila posilovat snahy balkánských zemí o vstup do Unie. S Chorvatskem¹⁰⁷ bylo dosaženo pokroku především v oblasti regionální spolupráce, došlo k liberalizaci víz a posílení studentské mobility. Albánie pak podala přihlášku ke členství v EU, české předsednictví zprostředkovalo i předání přihlášky Černé Hory k posouzení Komisi. Během březnového neformálního summitu bylo dosaženo shody v otázce integrace balkánských zemí do EU. Česká republika se angažuje i v Kosovu, zejména v oblasti navazování spolupráce s Unii.
- Východní Evropa. V této zájmové oblasti bylo dosaženo asi nejviditelnějšího úspěchu – bylo schváleno a na květnovém summitu v Praze bylo uzavřeno Východní partnerství. Východní partnerství bylo asi nejdůležitější a nejvýznamnější událostí českého předsednictví.¹⁰⁸ Se všemi účastníky této unijní iniciativy pak Česká republika navazovala hlubší spolupráci většinou formou uzavírání posílených smluv.
- Rozšiřování Evropské unie. Kromě aktivit na Balkáně prosazovalo české předsednictví i rozšíření Unie o Turecko. Pokračovala jednání, bylo dosaženo i

¹⁰⁶ *Výsledky českého předsednictví v Radě EU.* Dostupné na <http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/programme-and-priorities/achievements/zavery-predsednictvi-24391/>

¹⁰⁷ Přístupová jednání s Chorvatskem byly pozastaveny z důvodu sporu Chorvatska se Slovinskem. ČR se snažila toto pozastavení odblokovat prostřednictvím arbitrážního řešení sporu.

¹⁰⁸ STRÍLECKÝ, Vít: Energetická bezpečnost v debatě o českých zájmech. In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 18.

otevření nové kapitoly – daně. České předsednictví se pak snažilo prohloubit zejména energetickou spolupráci s Tureckem.

- Energetika. Hned v úvodu předsednictví musela Česká republika řešit Rusko – Ukrajinský spor a přerušení dodávky zemního plynu do Evropy. V rámci snahy o diversifikaci energetických zdrojů podporuje Česká republika výstavbu koridoru přes země Jižního Kavkazu, Střední Asie a Blízkého východu. V rámci podpory tzv. Jižního koridoru byl v Praze uspořádán summit s producenty a tranzitními zeměmi, jehož výsledkem byla deklarace obsahující kromě obecných vyjádření podpory i konkrétní kroky připravující cestu k zahájení projektu. S řadou zainteresovaných zemí probíhá spolupráce i rámci Východního partnerství.

Kromě oblasti svých priorit vystupovala na poli zahraniční politiky¹⁰⁹ i jiných oblastech,¹¹⁰ například při řešení konfliktu v Gaze, což je též tradiční oblastí zahraničních vztahů ČR. Česká republika dosáhla v prosazování svých priorit řady dílčích úspěchů.¹¹¹ Je však otázkou nakolik jsou výsledky dílem skutečně českého předsednictví, nebo zda by k nim došlo i jinak. Řada z nich by se jistě uskutečnila za jakéhokoli předsednictví (např. vztahy Unie s USA, energetická krize, konflikt v Gaze), některým oblastem se však dostalo přednostního řešení díky tomu, že si je Česká republika zvolila jako své priority.¹¹²

Institut předsednictví má pro členské státy velký význam právě z důvodu určování priorit. Členské státy do nich mohou promítnout své národní zájmy a dosáhnout tak jednak projednávání otázek týkajících se těchto oblastí, jednak posílení svého vlivu v těchto oblastech.

¹⁰⁹ Více: FAJKUSOVÁ, Blanka: České předsednictví v oblasti vnějších vztahů. In: *Mezinárodní politika*, 2009/7, s. 12-14.

¹¹⁰ Více: FAJKUSOVÁ, Blanka: České předsednictví v oblasti vnějších vztahů. In: *Mezinárodní politika*, 2009/7, s. 12-14.

¹¹¹ Podrobnější hodnocení např.:

KRÁL, D., BARTOVIC, V., ŘIHÁČKOVÁ, V.: *The 2009 Czech EU presidency: Contested Leadership in a time of Crisis*. Dostupné na

<http://www.europeum.org/doc/pdf/904.pdf>

¹¹² Hodnocení předsednictví, podrobná analýza i z hlediska legislativních úspěchů:

KANIOK, Petr., SMEKAL, Hubert: České předsednictví v Radě EU: politický standard, mediální katastrofa. In: *Politologický časopis*, 2010/1, s. 39-58.

5.3 Zhodnocení zahraničněpolitických zájmů ČR v EU

Jak již bylo uvedeno, česká zahraniční politika je shodná se zahraničněpolitickou linií Unie. Některé oblasti považuje za své prioritní, uplatňuje v rámci nich i své národní zájmy. Pouze některé oblasti naší zahraniční politiky jsou v rozporu s unijními představami, nebo sice nejsou v rozporu, ale nejsou Unií vítány. Velkou pozornost Unie vzbudily zejména dvě události, vůči nimž Unie vystupovala kriticky, a přesto je Česká republika prosadila. Jedná se o zrušení vízové povinnosti s USA v roce 2008 a o systému protiraketové obrany USA. Tyto dvě události budou analyzovány později v samostatné kapitole.

K řadě událostem na mezinárodní scéně nedokázala Unie najít jednotné stanovisko. Jedná se například o uznání nezávislosti Kosova. Některé členské státy samostatnost uznat nechtějí, Česká republika se přidala ke státům, které nezávislost uznaly, což byly mezi prvními i Spojené státy. V případech nejednotného postavení Unie balancuje Česká republika mezi unijním většinovým postojem a postojem USA, ať už se jedná o situaci v Izraeli, Iráku nebo například při nedávném konfliktu v Gruzii, kdy Česká republika prosazovala spíše tvrdší postup jednání.¹¹³

¹¹³ Prohlášení MZV ČR k situaci v Gruzii. *Zahraniční politika České republiky: dokumenty*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2007/11, s. 41.

Následující tabulka přináší pohled na hlavní zahraničněpolitické národní zájmy České Republiky z hlediska dříve zmíněných teorií mezinárodních vztahů.

Priority české zahraniční politiky v EU	Realismus	Anglická škola	Liberalismus	Marxismus	Konstruktivismus
Transatlantické vztahy	Mocenské spojení	Tradiční diplomatické spojení	Vzájemné ekonomické vazby	Spojení kapitalistických tříd	Stejně sdílené hodnoty
Balkán	Možnost expanze, získání vlivu	Společný zájem (vstup do EU)	Možnost expanze na nový trh	Nová oblast vykořisťování	Tradiční spolupráce, blízkost národních identit
Východní Evropa	Možnost expanze, získání vlivu	Společný zájem (stabilita regionu)	Možnost expanze na nový trh	Nová oblast vykořisťování	Stejná nedávná minulost, snaha pomoci
Rozšiřování EU	Zisk nových spojenců, oslabení postavení některých čl. států	Rozšíření vzájemné hlubší spolupráce	Ekonomická expanze	Nová oblast vykořisťování	Snaha posunout hranice stejných sdílených hodnot
Energetika	Zajištění vlastní energetické nezávislosti	Vzájemná spolupráce	Hledání ekonomicky výhodných cest, nastolení konkurence	Hledání nových cest k vykořisťování	Rozšíření spolupráce, přínos (nejen ekonomický) pro dané oblasti

Zdroj: autor

Tabulka přináší několik pohledů na českou zahraniční politiku z hlediska teorií mezinárodních vztahů. Transatlantickou zahraniční orientaci ČR vysvětlují realisté jako mocenské spojení, Česká republika vidí v USA velmi schopnou garantovat naší státní suverenitu, spojení s USA je výhodné i z mezinárodního hlediska, neboť USA jsou hybatelem světové politiky, pro ČR je tedy výhodné udržovat s USA úzký vztah. Teoretikové anglické školy v transatlantických vztazích vidí spíše dobré diplomatické spojení plynoucí především ze stejné politické kultury. Podobně se na tento vztah dívají i konstruktivisté, kteří zdůrazňují roli stejných sdílených hodnot. Z ekonomického hlediska vycházejí liberálové i marxisté, liberálové transatlantické vztahy ČR vysvětlují především vzájemnými obchodními vztahy, marxisté pak upozorňují na fakt, že spojení prosazují pouze třídy vykořisťovatelů, pro které je vzájemné spojení ekonomicky výhodné.

Dalšími národními zájmy České republiky jsou oblasti Balkánu a východní Evropy. Realisté vidí v těchto oblastech možnosti expanze a získání vlivu České republiky, a to jak expanze politické, tak ekonomické, kulturní, atd. Liberalisté také zdůrazňují možnosti expanze v těchto oblastech, zaměřují se však pouze na ekonomické hledisko. Podobně vidí obě oblasti marxisté, pro ně jsou tyto oblasti novým prostorem pro vykořisťování. Anglická škola zdůrazňuje především společný zájem těchto oblastí a České republiky tím je v případě Balkánu budoucí vstup baltánských států do EU, což přinese řadu výhod i České republice. V případě východní Evropy se jedná o společný zájem na stabilitě regionu, pro Českou republiku je tato oblast klíčová z hlediska našich energetických plánů. Konstruktivisté pak za vzájemnými vztahy vidí především stejnou minulost, tradiční spolupráci a blízkost národních identit.

Česká republika je zastáncem rozšiřování Evropské unie podle realistů proto, že noví členové by se mohli stát mocenskými spojenci ČR, případně by došlo i k oslabení některých současných členů Unie. Podle teoretiků anglické školy prosazuje Česká republika další rozšiřování především proto, že by se tím rozšířila oblast integrace a vzájemné hluboké spolupráce. Liberalisté vidí v dalším rozšiřování především možnost ekonomické expanze a rozšiřování ekonomické integrace. Marxisté by v dalším rozšíření hledali snahu získat nové oblasti pro vykořisťování. Konstruktivisté poukazují na fakt, že by došlo k rozšíření oblasti stejných sdílených hodnot.

Národní zájmy energetické vysvětlují realisté snahou o zajištění vlastní energetické nezávislosti ČR. Anglická škola poukazuje na vzájemnou kooperaci států. Liberalisté nastolují ekonomické hledisko, došlo by k vytvoření energetické konkurence, s výstavbou nových cest by byla spojena i řada dalších ekonomických výhod. Marxistická teorie by energetickou problematiku vysvětlovala opět z hlediska třídního boje. Konstruktivisté poukazují na to, že by došlo k rozšíření spolupráce, a to nejen v energetické oblasti.

Každá z uvedených teorií má své opodstatnění a vykládá české národní zájmy ze svého hlediska. Asi nejreálnější teorií pro vysvětlení českých národních zájmů se jeví teorie realismu. Je však nutné brát v potaz i teorii liberalismu a konstruktivismu. Tyto tři teorie přinášejí nejlepší a nejpravděpodobnější výklad českých národních zájmů.

6. PŘÍKLADY PROSAZENÍ NÁRODNÍCH ZÁJMŮ ČR V RADĚ MINISTRŮ

Národní zahraničněpolitické zájmy České republiky jsou značně shodné se směřováním zahraniční politiky Evropské unie. Jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, neshody mezi unijní politikou a národními zájmy České republiky přináší výrazná orientace ČR na Spojné státy americké. Ke skutečnému rozporu však došlo pouze ve dvou - již zmíněných – případech, v otázce zrušení vízové povinnosti a americké protiraketové obrany.

Tato kapitola se bude detailněji věnovat samostatné zahraniční politice ČR v Unii. Přiblíží neshody české zahraniční politiky s unijní politikou, zaměří se na problematiku zrušení víz a protiraketový štít USA. Analyzuje průběh vyjednávání, hlavní neshody a závěr obou případů.

6. 1 Transatlantický rozměr české zahraniční politiky jako střet zájmů s unijní politikou

Česká republika vykazuje v oblasti zahraniční politiky výraznou orientaci na Spojené státy americké. Zahraniční politika USA je v řadě oblastí shodná se zahraniční politikou Unie. Problém nastává, když se jejich zahraniční politiky liší. Česká republika pak balancuje mezi postojem Unie a postojem USA.¹¹⁴

¹¹⁴ ČERNÍKOVÁ, Petra: Evropská unie a Spojené státy americké: politické vztahy na počátku 21. století. In: *Mezinárodní politika*, 2008/1, s. 41-43.

Oblastí dokazující balancování české zahraniční politiky je Izrael. Česká republika byla jedním z prvních států, které uznaly vznik Izraele v 1948. Spojenecký vztah byl přerušený v době komunistické éry¹¹⁵, po roce 1989 byly opět navázány vzájemné diplomatické vztahy. Česká republika se stala výrazným spojencem Izraele. Tradičním a klíčovým spojencem Izraele jsou Spojené státy, vždy hájily izraelské postoje, a to i ve vnitropolitické situaci Izraele. Evropská unie se v posledních letech profilovala jako zprostředkovatel míru mezi Palestinci a Izraelem, snaží se problém vyřešit mírovou cestou. Česká republika se klonila spíše na stranu USA, zastávala spíše proizraelské postoje. Během posledního konfliktu v Gaze, který vypukl na konci roku 2008, se však ČR dostala do jiné pozice, jako předsednický stát zastupovala Unii navenek, prosazovala tedy smířlivý neutrální postoj.¹¹⁶

Výrazněji se Česká republika kloní na stranu USA v otázce konfliktu v Iráku. Válku v Iráku zahájil vpád USA a jeho spojenců v roce 2003, oficiálním důvodem byla hrozba terorismu a svržení režimu Saddáma Husajna. Konflikt v Iráku rozdělil unijní zahraniční politiku.¹¹⁷ Tradičními spojenci USA byli Britové, kteří ozbrojený konflikt schvalovali a plně podporovali. Proti USA však vystoupily Francie a Německo. Unie se tak rozdělila na podporovatele USA, odpůrce války v Iráku i neutrální státy. Česká republika se aktivně připojila ke Spojeným státům.¹¹⁸

Proamerickou orientaci ukázala Česká republika i v otázce uznání nezávislosti Kosova. Srbská provincie Kosovo vyhlásila svou nezávislost v roce 2008. Spojené státy nezávislost této provincie záhy uznaly, naopak Unie byla opět rozdělena.¹¹⁹ Jedním z prvních států, které kosovskou nezávislost uznaly byla Česká republika.¹²⁰ Jednala tak z vlastního popudu, aniž by čekala na dosažení shodného postoje EU. Unie není dodnes v otázce Kosova jednotná, zatímco Německo, Velká

¹¹⁵ Po tzv. šestidenní válce v roce 1967.

¹¹⁶ Vývoj v posledním roce nepřinesl vyřešení celé situace. Hlavním problémem smíru zůstává město Jeruzalém. Spojené státy po nástupu Baracka Obamy přicházejí se změnou postoje, snaží se vyřešit tento problém mírovou cestou, profilují se do role hlavního vyjednavče, opouštějí svůj dosavadní proizraelský postoj.

¹¹⁷ Ústav mezinárodních vztahů: *Dokumenty Evropské Unie: Prohlášení Evropské rady o Iráku*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Samostatná příloha Mezinárodní politiky, 2003/3, s. 11.

¹¹⁸ V posledních letech došlo vlivem změny politických reprezentací ke změně postojů členských států k válce v Iráku. Asi nejviditelněji přehodnotila svůj postoj k americkému postupu Velká Británie po nástupu Gorgona Browna do funkce ministerského předsedy.

¹¹⁹ TESAR, Filip: Rovnice o Kosovu: dvě známé a tři neznámé. In: *Mezinárodní politika*, 2007/6, s. 31-34.

¹²⁰ Prohlášení MZV ČR k návrhu na řešení statusu Kosova. *Zahraniční politika České republiky: dokumenty*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2007/5. s. 38.

Británie či Francie nezávislost Kosova uznaly, Kypr, Rumunsko, Slovensko, Španělsko a Řecko samostatnost Kosova uznat odmítly.¹²¹

S česko-americkými vztahy souvisí i otázky zrušení víz a protiraketového štítu, které vyvolaly v unijní politice negativní reakce.

Ukazuje se, že pokud Česká republika nejedná ve své zahraniční politice v souladu se zájmy Evropské unie, jedná v rámci svých transatlantických vztahů. Což dokazuje silné napojení České republiky na Spojené státy a spojenecký vztah, jehož síla a tradice již byly vysvětleny dříve.¹²² Zároveň je vidět, že v oblasti zahraniční politiky jsou státy suverénními aktéry, mohou prosadit své zájmy navzdory nelibosti Unie. Děje se tak však jen málokdy, členské státy se většinou snaží své postoje sjednotit.

6. 2 Zrušení vízové povinnosti s USA

Většina starých členských států Evropské unie má s USA bezvízový styk.¹²³ Česká republika jednala s USA o zrušení vízové povinnosti ještě před svým vstupem do Evropské unie. Jednání však byla přerušena z důvodu teroristického útoku v září 2001, kdy americká vláda měnila bezpečnostní opatření.

Jednání o bezvízovém programu bylo obnoveno v roce 2006, poté, co ho oficiálně podpořil prezident George W. Bush ve svém projevu v Talinnu 28. listopadu 2006.¹²⁴ Česká republika byla společně se zeměmi střední a východní Evropy začleněna do programu *Visa Waiver Program*.¹²⁵ Spojené státy přijaly v roce

¹²¹ Jedná se o státy s výraznými menšinovými oblastmi, které se bojí Kosovo uznat z důvodu, že by to v jejich zemi vyvolalo separatistické tendence.

¹²² JOCH, Roman: Je – a má být – česká zahraniční politika proamerická? In: *Mezinárodní politika*, 2007/2, s. 21-22.

¹²³ Všechny „staré“ členské země kromě Řecka.

¹²⁴ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. s. 188.

¹²⁵ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. s. 188.

2007 dodatek *Zákona o bezpečnosti*,¹²⁶ na jehož základě mohlo dojít k vyjednávání o začlenění do programu. Jednání vyvrcholila v roce 2008. V České republice probíhala souběžně s jednáním o protiraketovém štítu, podle oficiálních prohlášení však nebyla propojena.

Země usilující o bezvízový režim s USA se na popud České republiky sdružily v tzv. Koalici pro vízovou rovnoprávnost,¹²⁷ v rámci níž chtěly prosazovat společný postup. USA nabídly státům výjimku z vízové povinnosti, státy však chtěly bojovat o skutečné zrušení víz, nechťely se spokojit s výjimkou, která jim mohla být kdykoli odebrána. Nakonec však státy začaly o bezvízovém programu vyjednávat samostatně.

Česká republika začala samostatně vyjednávat jako první, přistoupila na americké podmínky a v únoru roku 2008 podepsala tzv. *Memorandum o porozumění v oblastech bezpečnosti hranic*.¹²⁸ Na základě memoranda došlo k uzavření jednání a ke zprovoznění elektronického systému kontroly cestujících ESTA (*Electronic System for Travel Authorization*). První cestující mohli do USA odletět bez víz 17. listopadu 2008. Za Českou republikou následovaly i ostatní země.

Memorandum slibuje České republice výjimku z vízové povinnosti pro české občany, pokud počet odmítnutých žádostí ročně nepřekročí 10% a americké úřady každoročně kladně vyhodnotí výjimku v souladu s americkými bezpečnostními zájmy, vymahatelnosti práva a vystěhovalectví. Česká republika se zavázala k účasti v systému ESTA, sdílením údajů o cestujících, ztracených a odcizených cestovních dokladech a k uhrazení repatriace osob z USA vyhoštěných. Dále se zavázala k zajištění bezpečnosti na letištích a k umožnění ozbrojeného doprovodu letadel.¹²⁹

Česká republika svým samostatným jednáním o zrušení vízové povinnosti s USA vzbudila velkou nelibost Evropské unie. Evropská unie se zpočátku zasazovala o zrušení vízové povinnosti pro nové členské státy, jednání však postupovala pomalu a bezvýsledně.¹³⁰ Proti samostatné iniciativě nových členských

¹²⁶ *Implementing Recommendations of the 9/11 Commission Act of 2007.*

KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. s. 188.

¹²⁷ Členy byly vedle ČR, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, později i Rumunsko.

¹²⁸ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. s. 189.

¹²⁹ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. s. 166.

¹³⁰ http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/08081189_cs.htm.

států však vystoupila, protesty se objevily v Evropském parlamentu, v Evropské komisi, proti vystupovali i členové diplomatických sborů některých států.¹³¹

Evropská unie měla strach ze systému ESTA a dalších bezpečnostních opatření, která by se přijetím v některých členských zemích bezprostředně dotkla i jí samotné. Evropská komise tvrdila, že některé projednávané otázky spadají do kompetence Unie a Česká republika by je tedy měla projednávat v rámci Unie, hrozila dokonce České republice právními postihy. Evropský parlament se vyjádřil, že *otázky spadající do kompetence EU, jako je oblast bezpečnosti (včetně předávání údajů jmenné evidence, vydávání osob a vzájemné právní pomoci), by měly být projednávány s Radou, zatímco s členskými státy by se mělo jednat pouze tehdy, jedná-li se o jejich státní příslušníky.*¹³² Někteří europoslanci považovali postup ČR za nelegální a žádali po Komisi, aby jednání zrušila. Evropský komisař pro vízové otázky Franco Frattini tvrdil, že některé otázky spadají pod pravomoci Unie, ČR tak má jednání zrušit a vyjednávat společně s Unií.¹³³ Česká republika pak argumentovala tím, že dojednává v podstatě to, co již platí pro staré členské státy. Dále, že vyjednané oblasti nespadají do výlučných kompetencí Unie a že do bezvízového programu s USA mohou vstupovat jen jednotlivé země, nikoli celá společenství, jakým je právě EU.¹³⁴

Evropská komise nakonec doporučila České republice jednání s USA odložit, 28. února 2008 měli jednat ministři vnitra a spravedlnosti zemí EU o společném postupu při vyjednávání o bezvízovém styku s USA, následně v březnu mělo dojít ke schůzce EU – USA, kde se měla vízová problematika projednávat. Česká republika však trvala na samostatném řešení tohoto problému a navzdory Bruselu memorandum podepsala 26. února 2008.¹³⁵

¹³¹ Např. německý velvyslanec ve Washingtonu Klaus Scharioth protestoval v dubnu 2007 proti samostatné vízové politice některých členských států. Panovala totiž obava ze zavedení přísnějších bezpečnostních opatření, které by následně musely přijmout i staré členské státy.

¹³² Usnesení EP: Vrcholná schůzka EU-USA.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=CS&type=IMPRESS&reference=20080604IPR30753>

¹³³ ČR je připravena jednat o vízech do USA v rámci EU.

http://zahranicni.ihned.cz/c4-10070880-22988960-003000_d-cr-je-pripravena-jednat-o-vizech-do-usa-v-ramci-eu

¹³⁴ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. s. 58.

¹³⁵ http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zprava2008.html.

Evropská unie přijala zprávu o podepsání memoranda nelibě, nicméně se s tímto faktem smířila. Z půdy Unie nevzešel žádný oficiální dokument, který by tuto samostatnou iniciativu České republiky komentoval.¹³⁶

6.3 Protiraketový štít USA v Evropě

V bezpečnostní strategii USA sehrály klíčový postoj události z 11. září 2001. Od poloviny roku 2002 začala americká vláda sondovat možnosti umístění prvků protiraketové obrany v Evropě. Do projektu umístění prvků protiraketové obrany se mělo zapojit Polsko a Česká republika. Česká republika se k možnému podílení se na tomto projektu vyjadřovala pozitivně. V klíčovém vládním dokumentu *Bezpečnostní strategie ČR* z roku 2003 stojí v čl. 43: „Vzhledem k pokračujícímu šíření zbraní hromadného ničení spolu s raketovými technologiemi a vzhledem k tomu, že některé země odmítají respektovat relevantní mezinárodní závazky, bude vláda vytvářet podmínky pro připojení se k projektům či systémům, které budou schopny zajistit ochranu území České republiky.“¹³⁷ Od roku 2002 se vystřídal celkem čtyři vlády,¹³⁸ u všech však byla patrná kontinuita ve snaze zapojení se do amerického projektu.¹³⁹

Jednání nabralo dynamický charakter v roce 2007. Zástupci obou vlád vyjednávali podobu dvou smluv, *Smlouvy o protiraketové obraně* (tzv. hlavní smlouva), která zdůvodňuje umístění, účel raketové obrany, pravidla výstavby, provoz stanice, velení, kontrolu stanice, přístup české strany na základnu, vojenské návštěvy, výměnu informací a financování, a *Smlouvy o postavení amerických*

¹³⁶ Zrušení vízové povinnosti však bylo hojně komentováno evropskými poslanci.

http://www.europarl.europa.eu/search/simple/perform.do?language=CS&collection=default_collection&sortBy=relevance&page=1&inArchives=true&query=%C4%8Desk%C3%A1+republika+v%C3%ADza&submit.x=15&submit.y=8

¹³⁷ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. s. 185-186.

¹³⁸ Myšleno do doby, kdy došlo k podpisům smluv o umístění prvků protiraketové obrany v ČR.

¹³⁹ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. s. 186.

jednotek (tzv. SOFA),¹⁴⁰ která stanovuje trestní odpovědnost amerických jednotek a vymezení jurisdikce.¹⁴¹

První oficiální vyjednávání začaly v roce 2007. Otázka umístění amerického radaru na území ČR vzbudila obrovský ohlas. Proti vystupovali jednak příslušníci vládní opozice,¹⁴² americký radar vyburcoval i širokou veřejnost, vznikaly protestní skupiny, průzkumy veřejného mínění ukazovaly negativní postoj obyvatelstva.¹⁴³

K podpisu obou smluv došlo v roce 2008. Po zdoluhavých vyjednávání bylo během summitu NATO v Bukurešti v dubnu 2008 oznámeno, že jednání mezi USA a ČR byla ukončena. K podpisu tzv. hlavní smlouvy došlo 8. července 2008 v Praze, podepsali ji ministři zahraničních věcí obou států. Hlavním problémem, který se české straně nakonec podařil do smlouvy prosadit, bylo zapojení systému raketové obrany do struktur NATO. Dále se řešila otázka ochrany životního prostředí, zejména likvidace škod způsobených radarovým provozem, i zde Česká republika dosáhla úspěchu, smlouva odkazovala na českou, nikoli americkou právní úpravu. U smlouvy SOFA bylo „třecích ploch“ více, zejména v oblasti trestní odpovědnosti a v daňových záležitostech. Smlouva byla nakonec podepsána ministry obrany v Londýně 19. září 2008. Společně s těmito smlouvami došlo k podepsání i tzv. Rámcové dohody o spolupráci v oblasti vědy a průmyslu, která umožňovala zapojení českých vědců a průmyslových subjektů do vývoje protiraketové obrany.¹⁴⁴

Ratifikace smluv byla naplánovaná až po prezidentských volbách v USA, koncem roku 2008 ji schválil Senát ČR. Nová americká administrativa však s ratifikací smlouvy otálela. Prezident Barack Obama ratifikaci smlouvy nejdříve odložil, poté USA od smlouvy odstoupily. Prezident Obama ve svém prohlášení z 17. září 2009 uvedl, „že se proměnil charakter iránské hrozby, vývoj raket dlouhého doletu nepokračuje tak rychle, jak se USA bály, daleko větší hrozbou jsou teď rakety doletu středního a krátkého. Tomu je nutné přizpůsobit i obranu.“¹⁴⁵ Do budoucna se

¹⁴⁰ Vychází z NATO SOFA (Status of Forces Agreement) z roku 1951.

¹⁴¹ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. s. 186.

¹⁴² Prohlášení ČSSD proti radaru. *Zahraniční politika České republiky: dokumenty*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2007/7-8, s. 76-78.

¹⁴³ Více: GABAL, ČERNÝ, SCHNEIDER: *Zvládl Česká republika jednání o protiraketové obraně v letech 2006-2009?* Praha: Prague Security Studies Institute, 2010. 9 s.

¹⁴⁴ KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. s. 162-165.

¹⁴⁵ Základny v Česku a Polsku nebudou, potvrdili Obama i Gates. Idnes, 17. 9. 2009
http://zpravy.idnes.cz/zakladny-v-cesku-a-polsku-nebudou-potvrdili-obama-i-gates-pzz-/zahranicni.asp?c=A090917_144211_zahranicni_stf

však se zapojením Evropy, tedy možná i České republiky počítá, „vybudujeme účinnější, mobilní štít, který lépe odpoví na hrozby 21. století. Naše nová protiraketová architektura v Evropě poskytne silnější, chytřejší a rychlejší obranu Ameriky i jejích spojenců.“¹⁴⁶ Plány na výstavbu kontroverzního radaru v České republice tak ustaly.

Americký radar v Čechách však nerozděloval pouze českou veřejnost, vyvolal roztržku mezi Ruskem a USA, nejednotný postoj k této otázce zaujala i Evropská unie.¹⁴⁷ Rusko považovalo umístění prvků americké protiraketové obrany v Evropě za své vlastní ohrožení, nehodlalo ho v žádném případě tolerovat. Podle Rusů byl radar ve skutečnosti zaměřen nikoli na Írán, ale právě na Rusko a Čínu, v případě umístění radaru vyhrožovalo Rusko dokonce protiopatřeními.¹⁴⁸ Evropská unie radila vést vyjednávání s USA společně, v rámci NATO a vést přitom diskuzi i s Ruskem. Odsuzovala se pouze dvoustranná vyjednávání Česka a USA.¹⁴⁹

Protiraketový štít rozpoutal širokou debatu na půdě Evropského parlamentu,¹⁵⁰ poslanci posazovali především společná jednání na celounijní úrovni za účasti Ruska, tvrdili, že radar v Česku bude mít přímý dopad i na ostatní členské státy. V červnu 2008 přijali společné stanovisko, ve kterém vyjádřili názor, že „*záměr USA vybudovat v současné době protiraketový systém v Evropě může ohrozit mezinárodní snahy o odzbrojení*“.¹⁵¹ Evropská komise neměla v této oblasti širší kompetence, v lednu 2008 pronesla komisařka pro vnější vztahy Benita FERRERO-WALDNER na půdě Evropského parlamentu následující vyjádření Komise: „*Komise má v této oblasti velmi omezené kompetence. Je však zcela zřejmé, že interakce mezi EU, USA a Ruskem budou mít širší implikace pro další vzájemné vztahy. Doufáme*

¹⁴⁶ Základny v Česku a Polsku nebudou, potvrdili Obama i Gates. Idnes, 17. 9. 2009
http://zpravy.idnes.cz/zakladny-v-cesku-a-polsku-nebudou-potvrdili-obama-i-gates-pzz-/zahranicni.asp?c=A090917_144211_zahranicni_stf

¹⁴⁷ HYNEK, Nikola: Protiraketová obrana v současném strategickém a politickém kontextu. Vztah k odstrašování a dopad třetího pilíře na dynamiku mezi relevantními aktéry. In: *Mezinárodní vztahy*, 2008/4, s. 5-31.

¹⁴⁸ SUCHÝ, Petr: Protiraketová obrana a ruská paranoia. In: *Mezinárodní politika*, 2007/7, s. 4-6.

¹⁴⁹ Více k zahraničním reakcím:

Vybrané zahraniční reakce na možné umístění základen USA na území ČR a Polska. *Zahraniční politika České republiky: dokumenty*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2007/3, 2007/12.

¹⁵⁰ Systém protiraketové obrany USA, rozprava.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20080130&secondRef=ITEM-018&format=XML&language=CS>

¹⁵¹ Usnesení EP: vrcholná schůzka EU-USA. Červen 2008.

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=CS&type=IMPRESS&reference=20080604IPR30753>

*proto, že bude možno nalézt v této otázce uspokojivé řešení.*¹⁵² Rada uvedla, že otázka protiraketové obrany spadá do kompetence členských států, a proto o těchto otázkách Rada vůbec jednat nebude. Tajemník pro evropské záležitosti Janez LENARČIČ, uvedl, že na toto téma neproběhla žádná jednání mezi EU a USA a ani nebudou součástí dialogu mezi EU a NATO.¹⁵³ Jednotlivé členské státy se shodly, že vyjednávání o radaru v České republice spadá plně do kompetence našeho státu, z některých zemí, zejména Německa,¹⁵⁴ Francie či Rakouska, se však ozývala silná kritika plánované protiraketové obrany.¹⁵⁵

¹⁵²<http://www.evropsky-parlament.cz/view/cs/press-release/pr-2008/pr-2008-January/pr-2008-January-16.html%3Bjsessionid=4AA452534C420E0BA636030C77EDFB48>

¹⁵³V lednu 2008.

<http://www.evropsky-parlament.cz/view/cs/press-release/pr-2008/pr-2008-January/pr-2008-January-16.html%3Bjsessionid=4AA452534C420E0BA636030C77EDFB48>

¹⁵⁴ Německo později svůj postoj změnilo, v polovině roku 2008 vyjadřovalo radaru podporu, za podmínky, že se stane součástí NATO.

<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=11321>

¹⁵⁵ Více k zahraničním reakcím:

Vybrané zahraniční reakce na možné umístění základen USA na území ČR a Polska. *Zahraniční politika České republiky: dokumenty*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2007/3, 2007/12.

Následující tabulka podává přehled základních sporných bodů mezi Unií a Českou republikou v otázkách zrušení vízové povinnosti s USA a umístění prvků protiraketové obrany USA na území ČR.

Spory ČR a EU	Problematické body pro EU	Argumenty ČR
Vízová politika	Samostatné jednání bez konzultace s EU Vízová politika spadá do kompetence EU Sdílení osobních údajů ESTA	Dlouhodobá neschopnost EU vyjednat bezvízový styk Projednávání otázek, které již platí pro staré členské státy Projednáváné otázky nespádají do výlučné kompetence EU
Protiraketový štít	Samostatné jednání bez konzultace s EU Možné dopady radaru na státy EU Vlastní celounijní bezpečnostní systém	Svrchované pravomoci státu Zapojení radaru do širšího systému v rámci NATO Pouze dílčí úspěchy Společné bezpečnostní politiky

Zdroj: autor

Tabulka shrnuje hlavní rozpory Evropské unie a České republiky v zahraniční politice. Česká republika byla nejvíce kritizována za to, že v obou případech jednala samostatně, bez ohledu na názor Evropské unie a dokonce bez jakékoli konzultace. Proti tomu ovšem Česká republika argumentovala tím, že se jedná o její svrchované pravomoci. Evropská unie se obávala, že jak zrušení vízové povinnosti, tak umístění radaru na našem území, budou mít vliv na ostatní státy Evropské unie, proto chtěla zasahovat do vyjednávání. Česká republika však poukazovala na fakt, že společné jednání v rámci EU není příliš efektivní,¹⁵⁶ trvala tedy na samostatném bilaterálním jednání.

V některých oblastech se liší pohled Evropské unie a České republiky na zahraniční politiku, jedná se zejména o situace, zmíněné výše, kdy ČR balancuje mezi atlantským a evropeistickým pohledem. Stejně tak ale vystupuje řada dalších

¹⁵⁶ Jednak v případě víz, kdy Unie několik let vedla jednání o zrušení víz pro nové členské státy, jednak v otázkách bezpečnostních, neboť Společná bezpečnostní a obranná politika EU má spíše humanitární význam.

členských států Evropské unie¹⁵⁷. Tím se projevuje nejednotnost zahraniční politiky Unie. V případě zrušení vízové povinnosti s USA a jednání o umístění protiraketového systému na našem území však Česká republika vystupovala proti Evropské unii samostatně. Dokázala tak, že je schopna prosazovat vlastní nezávislou zahraniční politiku i na půdě Evropské unie.

Otázkou však zůstává, jak samostatné vystupování České republiky hodnotit. Česká republika na jedné straně dokázala, že je samostatným hráčem v oblasti zahraniční politiky, je silným státem, který dokáže prosazovat své národní zájmy. Evropská unie by tak měla Českou republiku brát jako silný stát, který umí trvat na svých požadavcích. Na druhou stranu je však možné, že nám tyto dva případy naopak uškodily. Naše reakce totiž mohly vypadat tak, že ignorujeme výzvy a doporučení Evropské unie, že nedokážeme vést diskuzi a bez ohledu na postoj EU trváme na svých požadavcích. Česká republika tak může vypadat jako nepřítel loajální partner.

Rozhodně však Česká republika ukázala, že není pasivním státem, který přijme většinový názor. Zrušení vízové povinnosti s USA a jednání o umístění protiraketového systému na našem území vedla, dle mého názoru, k posílení pozice našeho státu v rámci EU.

¹⁵⁷ Např. Polsko, pobaltské státy, aj.

ZÁVĚR

Česká republika se i přes své krátké působení v Evropské unii stala jejím plnohodnotným členem. Vymezila oblast svých zájmů jak ve vnitropolitické tak zahraničněpolitické oblasti. Tato práce se zabývala prosazováním zahraničněpolitických zájmů České republiky v Radě Evropské unie. Téma bylo nejdříve vymezeno problematikou národních zájmů a jejich různou interpretací. Práce představila hlavní obrysy a priority české zahraniční politiky a následně i unijní zahraniční politiky. Dále byly posuzovány možnosti prosazování národních zájmů v Radě EU, což poté bylo aplikováno na českou zahraniční politiku, byly vymezeny její priority v Unii a zhodnoceno jejich prosazování. Nakonec se práce zaměřila na konkrétní případy prosazení národních zájmů ČR i přes negativní stanovisko Unie.

Diplomová práce tak prokázala hypotézu, že je Česká republika schopná vykonávat v rámci Evropské unie vlastní nezávislou zahraniční politiku. Jak bylo uvedeno, členské státy mají právě v Radě ministrů široké pole možností, jak prosazovat vlastní národní zájmy, čehož využívá i Česká republika. Potvrdila se i hypotéza, že Česká republika prosazuje své národní zájmy i přes negativní postoj Evropské unie, což bylo demonstrováno na příkladech zrušení vízové povinnosti do USA a prosazení systému protiraketové obrany na území ČR.

Výzkumné otázky, zmiňované v úvodu, pak byly vyřešeny následovně:

Existují národní zájmy států a jak jsou definovány teoriemi mezinárodních vztahů?

Národní zájmy byly analyzovány z hlediska pěti teorií mezinárodních vztahů, ty všechny připouštějí existenci národních zájmů, uvádějí jejich pojetí, formování i kritická místa.

Jaké jsou možnosti prosazení národních zájmů v Radě ministrů?

Rada ministrů představuje instituci, která dává členským státům největší možnost k aktivnímu zasahování do politiky Unie. Ukazuje se, že členské státy mají prostor prosadit své národní zájmy v Radě, zejména během procesu vyjednávání. Ten je velmi složitý a prakticky se odehrává na neformální úrovni. Prosazení konkrétních

zájmů pak je velmi náročné, záleží na mnoha okolnostech, na vyjednávací síle členského státu a schopnostech jejich vyjednávačů, nelze opominout ani míru důležitosti zájmů pro daný stát. Viditelnějším polem pro prosazení národních zájmů je předsednictví v Radě EU. Umožňuje ovlivňovat evropskou agendu, ovšem jeho síla spočívá spíše v možnosti stanovování priorit. Priority totiž zaručují projednávání této problematiky, takže stát do ní může promítnout své národní zájmy. Státem preferovaná problematika pak bude předmětem vyjednávání, nelze tedy zaručit, že k prosazení zájmu dojde, nicméně stát si alespoň v dané oblasti upevní svou pozici. Předsednictví tedy slouží spíš jako prezentace samotného státu, než jako nástroj skutečné moci, možnost realizovat své priority je však pro členské státy velmi významná.

Jaké jsou zahraničněpolitické cíle České republiky?

Česká republika má řadu zahraničněpolitických cílů, většinu z nich realizuje v rámci Evropské unie. Během svého působení v Unii se zahraničněpolitické zájmy České republiky vymezily do pěti prioritních oblastí: Transatlantické vztahy, Balkán, Východní partnerství, další rozšiřování Unie a energetická nezávislost. Mimo tyto cíle se samostatně angažuje zejména v rámci svých transatlantických vazeb.

Prosazuje Česká republika v Radě ministrů své národní cíle?

Výše zmíněné zahraničněpolitické cíle uvedla Česká republika i v rámci svých předsednických priorit. Ve všech těchto oblastech se stále aktivně a v dílčích případech i úspěšně angažuje. Ač byly tyto zájmy představeny jako předsednické priority, představují dlouhodobou orientaci české zahraniční politiky v Unii, a Česká republika se je snaží v rámci svých možností neustále prosazovat.

Dokáže Česká republika prosadit své národní zájmy navzdory Evropské unii?

Zahraniční politika představuje oblast suverénního postavení členských států. Právě v oblasti zahraniční politiky mají členské státy možnost jednat mimo rámec Unie, což bylo v případě České republiky demonstrováno například v jednáních o zrušení vízové povinnosti s USA nebo vyjednáváním o umístění prvků protiraketové obrany USA na našem území.

Z uvedených poznatků vyplývá, že české zahraničněpolitické zájmy jsou v oblastech svého směřování a cílů v podstatě shodné s cíli zahraniční politiky Unie. Pokud dochází k nesouladu mezi oběma politikami, je to způsobeno především silnou orientací ČR na USA. V posledních letech se unijní politika v některých případech rozcházela s americkým pojetím, Česká republika se pak někdy klonila na

stranu USA, což způsobilo neshody s unijní zahraniční politikou. Aktuální vývoj však naznačuje sladění postojů Unie a USA i v zahraniční oblasti, lze tedy předpokládat, že případů odlišných postojů ČR bude ubývat.

RESUMÉ

(français)

Le mémoire de master, nommé "L'enforcement des intérêts nationaux de la République Tchèque dans les affaires étrangères en Conseil de l'Union européenne", traite la problématique des intérêts nationaux de la République Tchèque et les possibilités de les imposer en Conseil de l'Union européenne. Le mémoire part de deux hypothèses. D'abord la République Tchèque est capable de faire une politique étrangère propre et indépendante en Union européenne. Ensuite la République Tchèque impose ses intérêts nationaux malgré une attitude négative de l'Union européenne.

Le mémoire est divisé en six chapitres. Le premier chapitre s'oriente vers la problématique des intérêts nationaux. L'intérêt national y est défini, puis il est analysé par plusieurs théories des relations internationales. Il s'agit du réalisme, de l'école anglaise, du libéralisme, du marxisme et finalement du constructivisme.

Le deuxième chapitre s'adonne à la politique étrangère de la République Tchèque. L'orientation principale de la politique étrangère y est traitée, après la chute du communisme aussi bien qu'actuellement. Le problème d'europeisation de la politique tchèque est mentionné, finalement on parle du caractère de la politique étrangère tchèque.

Le troisième chapitre aborde la problématique de la politique étrangère d'Union européenne. De point de vue historique on parle de la politique étrangère et de sécurité de l'Union européenne. Puis la politique de voisinage est mentionnée et finalement on s'occupe des affaires étrangères de l'UE. En bref on regarde sur les relations de l'UE avec les autres pays ou régions.

Le chapitre suivant s'adonne au Conseil de l'Union européenne. D'abord on résume la composition, les compétences et le fonctionnement de cette institution. Puis on s'oriente vers les possibilités d'imposer des intérêts nationaux pendant la négociation de Conseil de l'Union européenne. La présidence et son rôle est mentionnée, finalement on discute une force de négociation et une position des Etats membres.

D'autre chapitre traite des intérêts nationaux de la République Tchèque en Conseil de l'Union européenne. Il s'agit surtout de: relations transatlantiques, Balkans, Europe de l'Est (le projet du Partenariat oriental), élargissement de l'UE et énergétique. Ces intérêts ont été choisis même comme les priorités de la République Tchèque pendant notre présidence dans la première moitié de 2009. Notre intérêts nationaux y sont évalués, surtout des efforts et des possibilités pour les imposer.

Le dernier chapitre apporte les exemples d'enforcement des intérêts nationaux en Conseil de l'Union européenne. D'abord on analyse les situations quand l'Union européenne n'a pas une opinion identique dans la politique étrangère, on étudie les positions de la République Tchèque. Puis on s'occupe de deux événements quand la République Tchèque a agit malgré l'UE. C'était le cas de l'abolition de visa aux Etats-Unis et des négociations d'emplacement du système de missile-défense en République Tchèque.

Dans le mémoire les deux hypothèses ont été affirmées. Il a été découvert que la politique étrangère de la République tchèque est en majorité identique avec la politique étrangère de l'Union européenne. Mais s'il y a des différences c'est à cause de notre relation avec les Etats-Unis. La République Tchèque est capable d'imposer ses intérêts nationaux même si l'UE est contre. Ce que a été prouvé en cas de l'abolition de visa aux Etats-Unis et aussi en cas des négociations d'emplacement du système de missile-défense en République Tchèque.

POUŽITÉ ZDROJE

PRAMENY

- European Commission. Directorate-General for External Relations: *The European Union and Russia. Close Neighbours, Global Players, Strategic Partners*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 31 s. ISBN: 978-92-79-06390-9.
- European Commission US Unit: *European Union Relations: United States*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Evropská komise. Generální ředitelství pro komunikaci: *EU ve světě: zahraniční politika Evropské unie*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2007. 22 s. ISBN: 978-92-79-06077-9.
- Program českého předsednictví. Dostupný na:
<http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/programme-and-priorities/program-a-priority-478/>
- Programová prohlášení vlád ČR, dostupné na
<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1990-1992/vladycr1989-1992/vlada92-96/prohlaseni.html>.
http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/vaclav-klaus-96-98/programove_prohlaseni.html.
<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/josef-tosovsky-98/prohlaseni.html>.
<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/milos-zeman-98-02/prohlaseni.html>.
<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/vladimir-spidla-02-04/prohlaseni.html>.
<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/stanislav-gros-04-05/prohlaseni.html>.

<http://www.vlada.cz/cs/vlada/historie/vlady/vlady1993-2006/jiri-paroubek-05-06/prohlaseni.html>.

<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>.

<http://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/PVV-cerven-2009.pdf>

- Ústav mezinárodních vztahů: *Dokumenty Evropské Unie: Prohlášení Evropské rady o Iráku*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Samostatná příloha Mezinárodní politiky, 2003/3, s. 11.
- Smlouvy zakládající, přístupové a ostatní, dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm>
Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli. 1951.
Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství. 1957.
Smlouva o Evropské unii. 1992.
Jednotný evropský akt. 1986.
Amsterodamská smlouva. 1997.
Niceská smlouva. 2001.
Přistoupení České republiky, Estonska, Kypru, Lotyšska, Litvy, Maďarska, Malty, Polska, Slovinska a Slovenska (2003)
Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007.
- Výsledky předsednictví ČR, dostupné na:
<http://www.eu2009.cz/cz/czech-presidency/programme-and-priorities/achievements/zavery-predsednictvi-24391/>
- *Zahraniční politika České republiky: dokumenty*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 1993-.
- *Zahraniční politika České republiky: data*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 1993-.

LITERATURA

- ALBRECHT, Izabela a kol: *The Eastern Partnership in the context of the European Neighbourhood Policy and V4 agenda*. Dostupné na <http://www.europeum.org/doc/publications/enp.pdf>
- BROKL, Lubomír a kol.: *Reprezentace zájmů v politickém systému České republiky*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. 210 s. ISBN: 80-85850-48-6.
- BURCHILL, Scott a kol.: *Theories of international relations*. 2. vyd. New York: Palgrave Macmillan, 2001. 322 s. ISBN: 03-33914-18-X.
- CIHELKOVÁ, Eva: *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2003. 709 s. ISBN: 80-7179-804-5.
- CÍSAŘ, O., FIALA, P.: *Obhajoba zájmů a transnacionální vztahy*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2004. 197 s. ISBN: 80-21035-19-6.
- ČERNÍKOVÁ, Petra: Evropská unie a Spojené státy americké: politické vztahy na počátku 21. století. In: *Mezinárodní politika*, 2008/1, s. 41-43.
- ČERNOCH, Pavel: *Cesta do EU: východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990 – 2004*. Praha: Linde, 2003. 159 s. ISBN: 80-86131-40-8.
- DANNREUTHER, Roland: *European Union foreign and security policy: towards a neighbourhood strategy*. London: Routledge, 2003. 226 s. ISBN: 0-415-32298-7.
- DOČKAL, Vít a kol: *Česká politika v Evropské unii: evropský integrační proces a zájmy České republiky*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 216 s. ISBN: 80-210-4076-9.
- DRULÁK, Petr: „Jediný národní zájem, na němž jsme se dokázali shodnout a naplnit ho, byl vstup do Evropské unie.“ In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 18-22.
- DRULÁK, Petr: *National and European identities in EU enlargement: views from Central and Eastern Europe*. Prague: Institute of International Relations, 2001. 224 s. ISBN: 80-86506-11-8.
- DRULÁK, Petr: *Teorie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, 2003. 220 s. ISBN: 80-7178-725-6.
- FAJKUSOVÁ, Blanka: České předsednictví v oblasti vnějších vztahů. In: *Mezinárodní politika*, 2009/7, s. 12-14.

- FAJMON, Hynek: *Cesta České republiky do Evropské unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 170 s. ISBN: 80-7325-045-4.
- FIALA, Petr: *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. 373 s. ISBN: 978-80-210-4920-8.
- FIALA, Petr: *Evropský mezičas: nové otázky evropské integrace*. Brno: Barrister & Principal, 2007. 174 s. ISBN: 80-87029-04-6.
- FIALA, P., PITROVÁ, M.: *Evropská unie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 743 s. ISBN: 80-7325-015-2.
- GABAL, ČERNÝ, SCHNEIDER: *Zvládla Česká republika jednání o protiraketové obraně v letech 2006-2009?* Praha: Prague Security Studies Institute, 2010. 9 s.
Dostupné na
<http://www.pssi.cz/files/News/publikace/paper-final.pdf>
- HAD, Miloslav a kol.: *Česká republika v Evropské unii: členství, přínosy, výzvy*. Praha: Linde, 2006. 200 s. ISBN: 80-7201-611-3.
- HAVLÍK, Vlastimil a kol.: *Euroskepticismus a země střední a východní Evropy*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006. 119 s. ISBN: 80-210-4016-5.
- HOLLIS, Martin; SMITH, Steve. *Mezinárodní vztahy: výklad a porozumění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2000. 248 s. ISBN: 80-85959-64-X.
- HYNEK, Nikola: Protiraketová obrana v současném strategickém a politickém kontextu. Vztah k odstrašování a dopad třetího pilíře na dynamiku mezi relevantními aktéry. In: *Mezinárodní vztahy*, 2008/4, s. 5-31.
- HYNEK, Nikola, STŘELECKÝ, Vít: Český diskurz o protiraketové obraně a národní zájem. In: *Mezinárodní vztahy*, 2010/1, s. 5-32.
- JOCH, Roman: Je – a má být – česká zahraniční politika proamerická? In: *Mezinárodní politika*, 2007/2, s. 21-22.
- KANIOK, Petr: Předsednictví Rady Evropské unie: Billboard pro evropskou integraci? In: *Mezinárodní vztahy*, 2/2008, s. 25-38.
- KANIOK, Petr: *Předsednictví Rady EU: příběh půlstoletí*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 173 s. ISBN: 978-80-210-4765-5.

- KANIOK, Petr., SMEKAL, Hubert: České předsednictví v Radě EU: politický standard, mediální katastrofa. In: *Politologický časopis*, 2010/1, s. 39-58.
- KLVAČOVÁ, Eva a kol.: *České národní zájmy v procesu evropské integrace*. Praha: Professional Publishing, 2008. 126 s. ISBN: 978-80-86946-89-4.
- KLVAČOVÁ, Eva: *Národní státy v období globalizace*.
Dostupné na
http://nb.vse.cz/icre/students/mo431/_narodstaty.pdf
- Kol.: *České národní zájmy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1993. 72 s. ISBN: 80-901301-2-7.
- Kol.: *Pozice nových členských zemí v Evropské unii*. Praha: Oeconomica, 2006. 120 s. ISBN: 80-245-1139-8.
- Kol.: *Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku*. Praha: Gutenberg, 2002. 686 s. ISBN: 80-86349-06-3.
- KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2007: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 416 s. ISBN: 978-80-86506-67-8.
- KOŘAN, Michal a kol.: *Česká zahraniční politika v roce 2008: analýza ÚMV*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2009. 416 s. ISBN: 978-80-86506-66-1.
- KRÁL, D., BARTOVIC, V., ŘIHÁČKOVÁ, V.: *The 2009 Czech EU presidency: Contested Leadership in a time of Crisis*. Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, 2009. 89 s. ISBN: 91-85129-78-X. Dostupné také na
<http://www.europeum.org/doc/pdf/904.pdf>
- KRÁL, David: *Zahraniční politika rozšířené Evropské unie: témata, výzvy, perspektivy*. Praha: Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, 2005. 135 s. ISBN: 80-903237-7-4.
- KRATOCHVÍL, Petr: Co je to národní zájem? In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 4 -7.
- KRATOCHVÍL, Petr: Existuje česká východní politika? Od úprku z východní Evropy k opožděnému návratu. In: *Mezinárodní politika*, 2007/4, s. 16-18.
- KRATOCHVÍL, Petr: Návrat k normativitě: Národní zájem jako teoretická kategorie. In: *Politologický časopis*, 2009/1, s. 3-20.
- KRATOCHVÍL, Petr a kol: *The European Union and its neighbourhood: policies, problems and priorities*. Prague: Institute of International Relations, 2006. 100 s. ISBN: 80-86506-56-8.

- KREJČÍ, Oskar: *Český národní zájem a geopolitika*. Praha: Universe, 1993. 179 s. ISBN: 80-901506-2-4.
- KRPEC, Oldřich. *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. 196 s. ISBN: 978-80-210-4807-2.
- McCABE, David: The Idea of National Interests. In: *The Philosophical Forum*, 1999/2. s. 91-114.
- NEKVAPIL, Václav: *Vnější vztahy Evropské unie*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2008. 143 s. ISBN: 978-80-87092-00-2.
- O'BRENNAN, John: *The eastern enlargement of the European Union*. New York: Routledge, 2006. 239 s. ISBN: 0-415-36126-5.
- ORT, Alexandr: *Česká zahraniční politika*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 363 s. ISBN: 978-80-7380-131-1.
- ORT, Alexandr a kol.: *Bezpečnost Evropy a Česká republika*. Praha: Professional Publishing, 2005. 216 s. ISBN: 80-86419-81-9.
- PETŘÍK, Lukáš: Existuje národní zájem? In: *Newsletter Centra pro ekonomiku a politiku*, srpen-září 2006, s. 1-3. Dostupné na <http://www.cepin.cz/docs/newsletter/2006-09.pdf>
- POJAR, Tomáš: „Vybudováním radaru se smaže kus hranice mezi starou a novou Evropou.“ In: *Mezinárodní politika*, 2008/8 s. 22-25.
- SEIFTER, Pavel: Národní zájmy. In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 4 -7.
- STŘÍLECKÝ, Vít: Energetická bezpečnost v debatě o českých zájmech. In: *Mezinárodní politika*, 2010/5, s. 16-18.
- STŘÍLECKÝ, Vít: Zahraniční politika Evropské unie: vnější dimenze vnitřních problémů a dilemat. In: *Mezinárodní politika*, 2009/1, s. 6-9.
- SUCHÝ, Petr: Protiraketová obrana a ruská paranoia. In: *Mezinárodní politika*, 2007/7, s. 4-6.
- SVÍTIL, Pavel: *Evropeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*. Praha: Oeconomica, 2008. 20 s. ISBN: 978-80-245-1423-9.
- TALLBERG, Jonas: The agenda-shapping powers of the EU Council Presidency. In: *Journal of European Public Policy*, 1/2003, s. 1-19.
- TESAŘ, Filip: Rovnice o Kosovu: dvě známé a tři neznámé. In: *Mezinárodní politika*, 2007/6, s. 31-34.

- VALENTA, Jiří a kol.: *Máme národní zájmy?* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1992. 258 s. ISBN: 80-901301-0-0.
- VIOTTI, Paul R., KAUPPI, Mark V.: *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism and Beyond.* 3rd ed. Boston : Allyn and Bacon, 1999. 509 s. ISBN: 0205292534.
- ZBÍRAL, Robert: *Institucionální rámec Evropské unie: právně-politologický pohled.* Praha: Linde, 2007. 239 s. ISBN: 978-80-7201-682-2."
- ZBÍRAL, Robert: *Teorie a praxe vyjednávání v Radě Evropské unie.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2008. 215 s. ISBN: 978-80-210-4806-5.
- ZELENICKÁ, Zuzana: *Eastern partnership: What role for the Czech presidency in pursuing the Eastern partnership?* Praha: Oeconomica, 2009. 19 s. ISBN: 978-80-245-1552-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.army.cz>

<http://www.consilium.europa.eu>

<http://www.ctk.cz>

<http://www.ec.europa.eu>

<http://www.euraktiv.cz>

<http://www.euronews.net>

<http://euromonitor.net>

<http://www.euroskop.cz>

<http://www.europa.eu>

<http://www.europarl.europa.eu>

<http://www.europeum.org>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://www.eu2009.cz>

<http://ihned.cz>

<http://www.mzv.cz>

<http://vláda.cz>

<http://zpravy.idnes.cz>